

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

16de jaargang - nr. 4

15 juli 1987

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Penningmeester : A. Verbeke

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amandsberg - Gent

Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring
Gent, 9000 Gent.

Lidgeld : 300 fr. per jaar. Buitenland : 400 fr. per jaar. Steunende leden :
500 fr. per jaar. Beschermleden : 1000 fr. per jaar.

INHOUD

De Kazernen in het Spanjaardenkasteel	176
Inventaire archéologique : Het Rasphuis	187
Frans Ackerman	190
Uithangborden te Gent (Vervolg)	194
De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods (Vervolg)	201
De Poedel van het Pakhuis	206
Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg)	210
Nogmaals, maar nu andere, Gentse stroppendragers	220
Puzzel 1986	224
Bibliografie	229
Vraag en Antwoord	230
Lezers schrijven ons	232
Gênsche Prâot	232

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum
voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr.
46, Sint-Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feest-
dagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A.
Eggermont

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149,
9110 Sint-Amandsberg - Gent.

DE KAZERNEN IN HET SPANJAARDENKASTEEL *

Het ligt zeker niet in de bedoeling hier nogmaals in geuren en kleuren de wordingsgeschiedenis van het Karelsteen uit de doeken te doen. Wijzere mannen hebben dit, tot ieders voldoening, reeds vroeger gedaan. (1) Voor diegenen die noch de gelegenheid noch de tijd hadden er iets over te lezen volgt hier het zeer korte relaas over het ontstaan van de versterking.

In 1539 had onze eigensteedse keizer Karel nog maar eens fondsen nodig om zijn geldopslopende krijgstochten te bekostigen. Hij vond er geen graven in zijn onderdanen een fikse oorlogsbelasting op te leggen.

De wroede Gentenaren vonden het een beetje te veel van het goede en weigerden die bijkomende toelage in de lege staatskas te storten.

Karel, op al zijn tenen getrapt, kwam begin 1540 in gezelschap van een legertje grimmige Spanjaarden en Duitsers zijn stadsgenoten tot de goede orde roepen. Onze dwarsliggende voorvaderen dachten er goedkoop van af te komen; Karel was immers ook een Gentenaar dus...

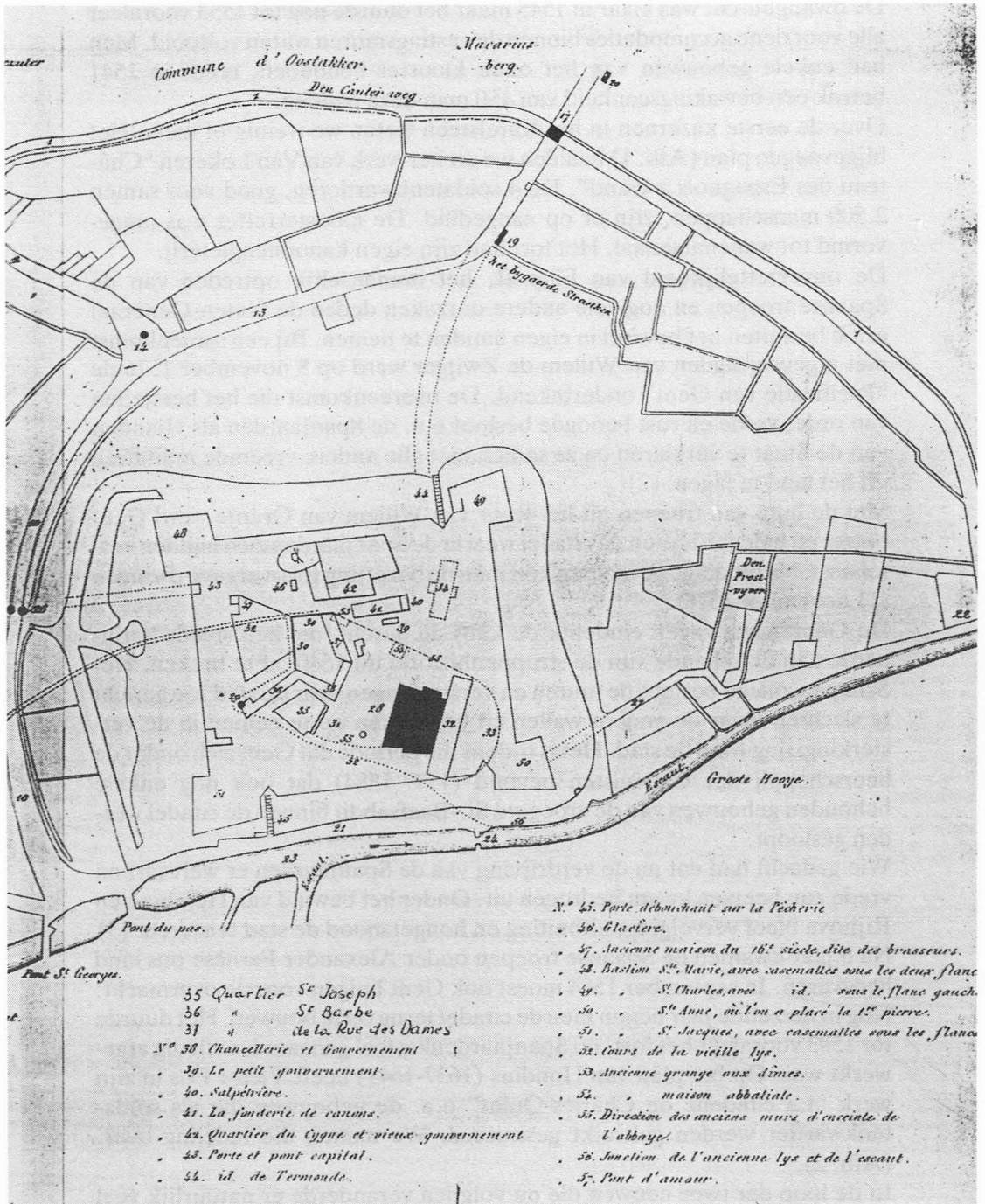
De goedgeelovigen waren eraan voor hun hoop. De keizer schafte alle stedelijke vrijheden en voorrechten af en liet de neringen ontbinden. Nog steeds "ruut van kolire" liet hij de grootste boosdoeners onthoofden. De kleinere belhamels, creesers genoemd, moesten op blote voeten in tabaard en met een strop om de hals een elegante knieval doen voor hun verbolgen keizer. Nog was de woede van Karel niet bekoeld. Om zijn fiere stede voor altijd de lust te ontnemen hem te trotseren zou hij er een dwangburcht bouwen. Hij beklom de toren van de Sint-Janskerk, voorgangster van de Sint-Baafs, liet zijn kennersblik rondwaren en koos de Sint-Baafsabdij aan de samenvloeiing van Schelde en Leie als plaats waar zijn citadel moest verrijzen.

Abt Lucas Münich kroop vergeefs op knieën en buik, het staatshoofd liet zich niet vermurwen. Het klooster moest verdwijnen om plaats te maken voor het machtige Karelsteen, later Spanjaardkasteel genaamd.

De werken startten in april 1540.

Dedans Gand, la grand' ville,
Faict faire l'Empereur
Ung chasteau d'excellence,
Noble chasteau d'honneur,
Ressemblant à Milan,
Aussy puissant et fort,
Pour tenir son pays
Toujours en bon accord.

* Het eerste artikel in deze reeks verscheen in "Ghendtsche Tydinghen" 1985 - Nr. 4.

Afb. 1. Plan Van Lokeren. De vier kazernes nr. 35-36-37-42.

De dwangburcht was klaar in 1545 maar het duurde nog tot 1553 vooraleer alle voorziene accommodaties binnen de vestingsmuren waren voltooid. Men had enkele gebouwen van het oude klooster behouden; reeds in 1541 betrok een bewakingseenheid van 450 man deze panden.

Over de eerste kazernen in het Karelsteen weten we weinig of niets. Het bijgevoegde plan (Afb. 1) haalden we uit het werk van Van Lokeren "Château des Espagnols à Gand". De 4 soldatenkwartieren, goed voor samen 2.500 manschappen, zijn er op aangeduid. De kloosterrefter was omgevormd tot wapenarsenaal. Het fort had zijn eigen kanonnengieterij.

De onverzettelikheden van Filip II, het onmenselijk optreden van de Spaanse troepen en nog vele andere oorzaken deden de Staten-Generaal ertoe besluiten het bewind in eigen handen te nemen. Bij een samenkomst met afgevaardigden van Willem de Zwijger werd op 8 november 1576 de "Pacifitie van Gent" ondertekend. De overeenkomst die het herstellen van orde, vrede en rust beoogde besloot o.a. de Spanjaarden als vijanden van de Staat te verklaren en ze samen met alle andere vreemde militairen uit het land te jagen. (2)

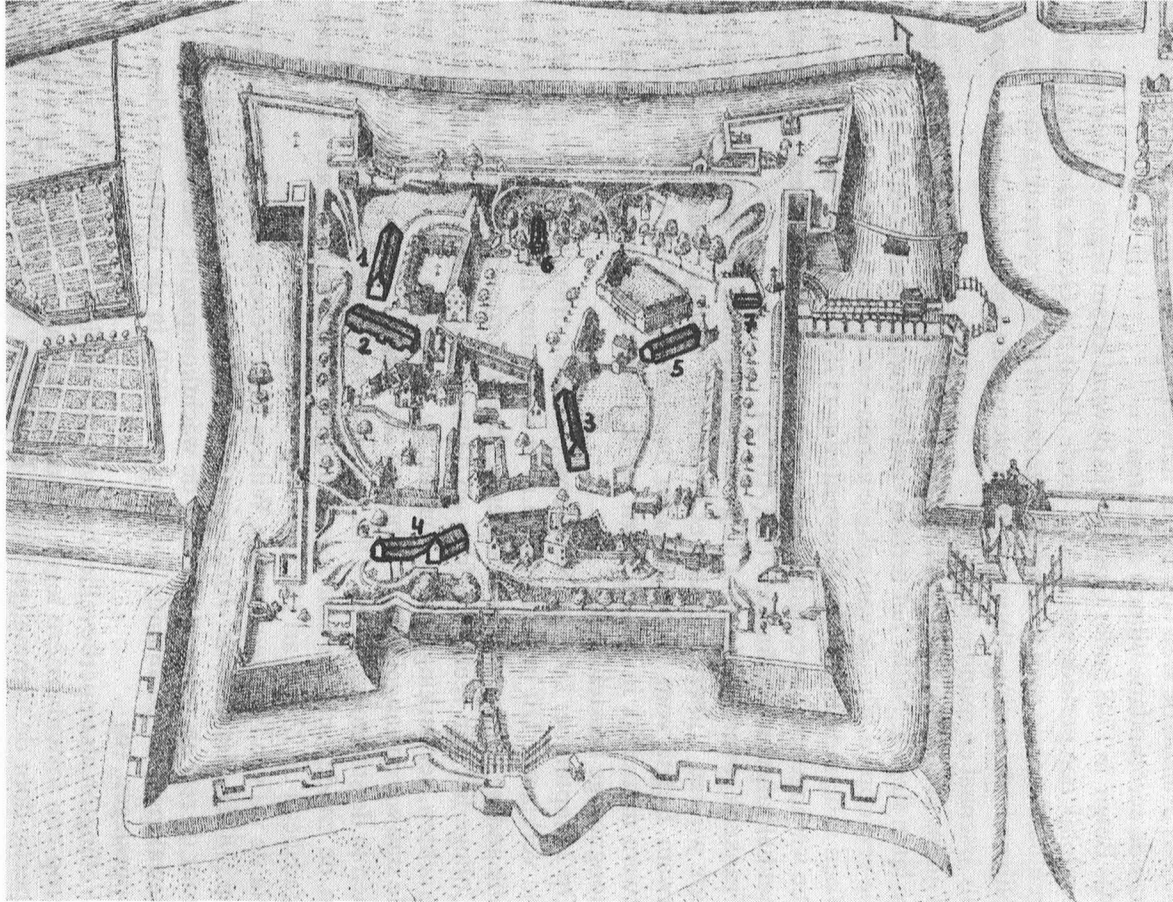
Met de hulp van troepen uit het leger van Willem van Oranje werd Gent ontzet en belegerde men de citadel waarin de Spanjaarden zich hadden verschanst. Na bloedige gevechten kon men de bezetting tot overgave dwingen (11 november 1576).

De Gentenaars zagen eindelijk de kans de burcht, die hen steeds herinnerde aan de schande van de stroppenhistorie uit 1540, af te breken. Het Schepencollege besloot de muren en versterkingen naar de stad toe gericht te slechten maar de andere wallen en bolwerken op te nemen in de versterkingsring rond de stad. Het is tijdens die periode dat Gent zich onder de heerschappij der Calvinisten bevond (1577-1584) dat ook nog enkele behouden gebouwen van de vroegere St.-Baafsabdij binnen de citadel werden gesloopt.

Wie gedacht had dat na de verdrijving van de Spanjaarden er welvaart en vrede zou heersen kwam bedrogen uit. Onder het bewind van Hembyse en Rijnhove bleef vervolging, uitbuiting en hongersnood de stad teisteren. (3)

Na 8 jaar kwamen de Spaanse troepen onder Alexander Farnèse ons land heroveren. In september 1584 moest ook Gent buigen voor de overmacht. Nog in hetzelfde jaar begon men de citadel terug op te bouwen. Het duurde tot 1593 vooraleer het fort, nu Spanjaardenkasteel genaamd, volledig afgewerkt was. Op het plan van Hondius (1637-1641) heeft Victor Fris in zijn werk "La citadelle de Charles-Quint" o.a. de gebouwen die als soldatenkwartier werden gebruikt gesitueerd. We namen die indeling over. (Afb. 2).

In de loop der twee eeuwen die nu volgden veranderde er natuurlijk veel binnen de muren van de citadel. Belegeringen, beschietingen, branden maar ook de "tand des tijds" zorgden ervoor dat gebouwen verdwenen. De

Afb. 2. Plan volgens Hondius.
1 kwartier St. Barbara
2 kwartier St. Marie
3 kwartier de la rue des Dames
4 kwartier St. François
5 kwartier St. Jozef
6 kwartier der Kanonniërs
7 kwartier Wachtlokaal.

verblijven werden ook regelmatig gemoderniseerd, uitgebreid en aangepast aan de noden van de militairen. Zo schreef pastoor Jan Schatteman ; “Maer den grondt vande oude kercke van S.Baefs, is in 't jaer 1620 seer verduystert als daer ghemaect wierden nieuwe huysingen voor de soldaeten”.

(4)

In 1648 eindigde de oorlog tussen Holland en Spanje (Vrede van Munster). Bijna onmiddellijk begonnen de moeilijkheden met Frankrijk. De kazernen in het Kasteel gaven geregeld troepen van vriend en vijand onderdak. Steeds draaide de stad op voor de herstellingen aan de versterking zelf en aan de accommodatie binnen de muren.

Als België in 1748 onder Oostenrijks bewind kwam begon er voor ons land eindelijk een periode van rust en vrede. Daar het Gentse garnizoen genoeg nam met de toen bestaande kazernen in de stad gebruikte men de verblijven in de vesting alleen voor het logeren van voorbijtrekkende troepen, als arsenaal en munitiedepot.

Tijdens een bezoek aan Gent in 1781 besloot Jozef II het oude Karelsteen te laten slopen. Nadat het terrein verdeeld was tussen Staat en Stad begon de verkoop en afbraak van enkele gebouwen in slechte staat.

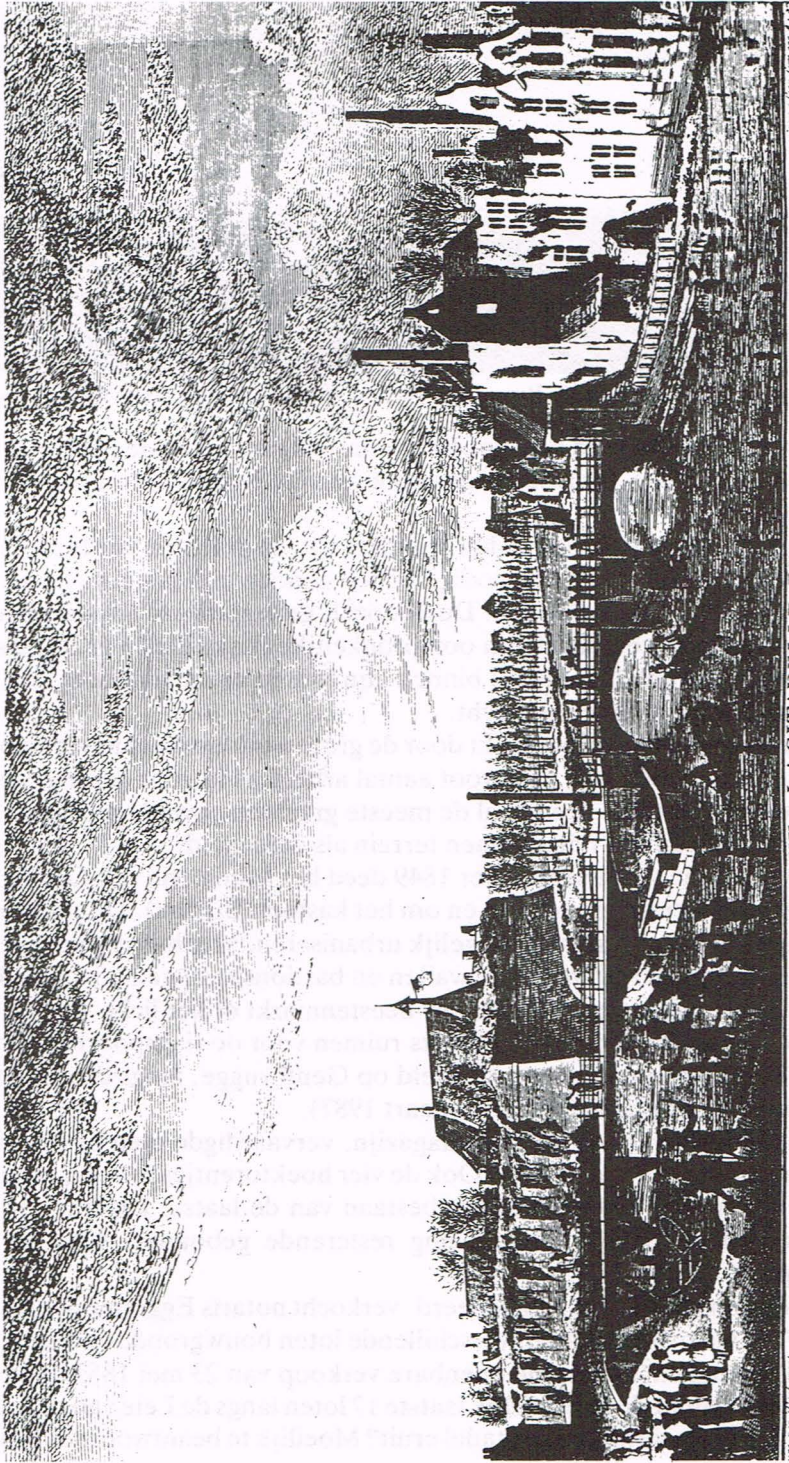
Toen tijdens de Brabantse Omwenteling (1789) ook Gent door de patriotten was ingenomen verdedigden de Oostenrijkers zich nog enkele dagen in het half-afgebroken kasteel. (5) (Afb. 3)

Frankrijk, overmoedig door de geslaagde revolutie in eigen land, vond dat ook wij van “Liberté, Egalité et Fraternité” moesten kunnen genieten en kwam België voor 20 lange jaren bezetten. (1794-1814) Het oude fort kwam natuurlijk in militair bezit en de stad draaide opnieuw op voor de hoognodige herstellingen.

Op 24 september 1803 liet Napoleon Gent als oorlogsplaats van 3e categorie verklaren. Dit besluit hield o.a. in dat buiten het Spanjaardenkasteel alle andere versterkingen mochten verkocht worden als “Bien public”. Het College liet zijn rechten gelden op de terreinen en gedeelten van muren, grachten, versterkingen en gebouwen die, in de loop van tijd, op kosten van de stad waren aangekocht of gebouwd. Zo kreeg het bvb. in 1810 alle kazernen in de stad toegewezen. Ook het enige nog bestaande militair kwartier in de citadel zelf; de Sint-Jozefskazerne en het wachtlokaal kwamen in stadsbezit op 23 januari 1812.

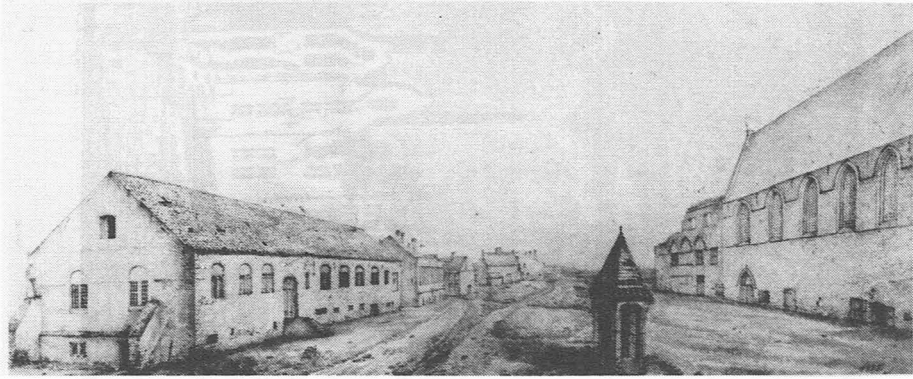
Na de val van Napoleon richtte Willem I het Verenigd Nederlandse leger op (1815). Het oude St.-Jozefkwartier diende gedeeltelijk als magazijn en voor de rest als woonruimte voor de wachtkompagnie die instond voor de bewaking van de munitie die nog tot 1820 in de bastionskelders was opgeslagen. (6)

Wellington als opperbevelhebber over de verenigde legers uit die tijd stond erop een fortbarrière tegen Frankrijk te bouwen. Na een grondige inspectie door de toenmalige “Royal Engineers” werd het Karelsteen afge-

SECONDE VUE; LA CITADELLE DE GAND
détruite par les Patriotes en Novr. 1780.

Afb. 3.

Afb. 4. A. Van Lokeren 1835. Brouwerij-Refter-Waterput. SAG Atlas Goetghebuer.

schreven en besloot men een nieuwe citadel te bouwen aan de Heuverpoort (zie G. T. mei 1987). De resterende gebouwen in de oude vesting werden nu verhuurd.

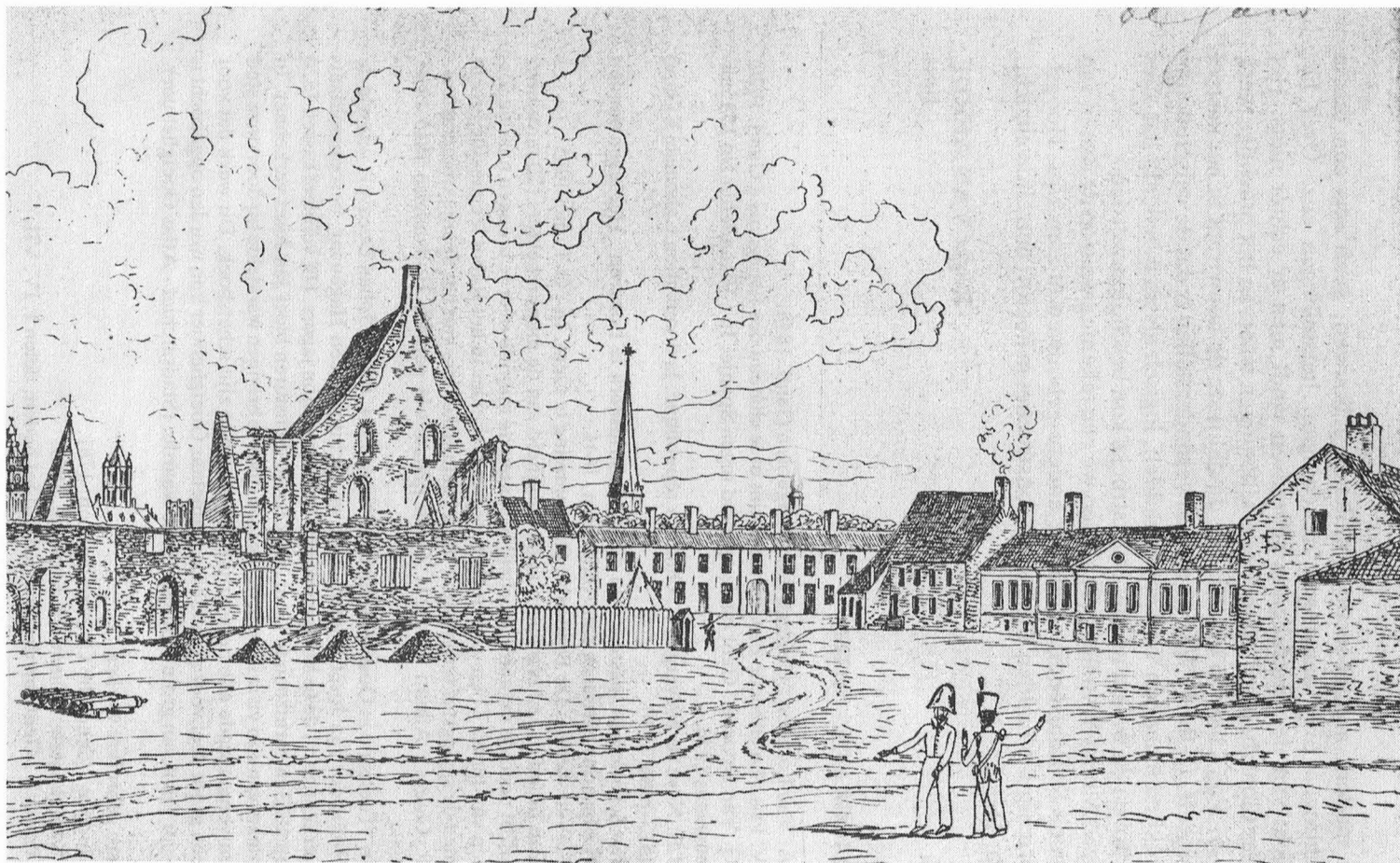
De afbraak van de bastions en het opvullen van de grachten vorderde langzaam. Gentenaars die stenen nodig hadden konden zich zonder veel moeilijkheden gratis gaan bedienen. De St-Jozef, gedegradeerd tot stadsmagazijn, vervulde nog eenmaal zijn oorspronkelijke functie toen er tijdens de Belgische Omwenteling (1830) binnen zijn muren een stadswacht van 200 man sterk werd in onder gebracht.

Om aan de armoede veroorzaakt door de grote werkloosheid te verhelpen, zette het Schepencollege een groot aantal arbeiders in voor de verdere afbraak van de bastions. Eenmaal de meeste grachten gevuld, gebruikte het Gentse garnizoen het vrijgekomen terrein als oefenveld.

Bij de conventie van 1 september 1849 deed het Ministerie van Oorlog afstand van de meeste gronden in en om het kasteel (Bijlage). De stad wilde nu natuurlijk de wijk zo snel mogelijk urbaniseren. Met hulp van de Genie liet men de laatste resten van de wallen en bastions springen "door middel van het poer". Eerst zag een nieuwe beestenmarkt er het licht. Enkele jaren later moesten de militairen plaats ruimen voor de ringspoorbaan rond Gent. Ze kregen een nieuw oefenveld op Gentbrugge, langs de steenweg op Brussel, in de plaats (zie G.T. maart 1987).

In het St-Jozefkwartier, nu stadsmagazijn, vervaardigde men in 1854 nog de nieuwe kap voor het Belfort. Ook de vier hoektorentjes werden er gegoten. Dit heugelijk feit besloot het bestaan van de laatste kazerne uit het Spaans kasteel. Samen met de nog resterende gebouwen werd ze nu gesloopt.

Nadat de ganse wijk was genivelleerd, verkocht notaris Eggermont op 1 juni 1857, in naam van de stad, verschillende loten bouwgrond rond de nieuwe beestenmarkt. Tijdens de openbare verkoop van 23 mei 1867 deed dezelfde Eggermont de uiteindelijk laatste 17 loten langs de Leie van de hand. Hoe zagen de kazernes in de citadel eruit? Moeilijk te beantwoorden vraag.

Afb. 5. Uit het album WYNANTS.

Gebouw rechts met trap vóór de ingang is de oude brouwerij van de abdij.

Het gebouw in het midden, rechts van de ruïnen van het oude klooster is de residentie van de gouverneur van de citadel.

Het modern archief-sectie F-militaire gebouwen, geeft ons een massa inlichtingen over aanvragen, rekeningen, herstellingen enz. Over het uitzicht van de verschillende gebouwen vindt men er echter niets. Het "Atlas Goetghebuer" toont ons 6 tekeningen waarvan het prachtige werk van A. Van Lokeren uit 1835 het duidelijkste de bouwtrant in het kasteel weergeeft. (Afb. 4) Wat we mogen veronderstellen is dat de verschillende optrekken maar één verdieping hadden, logisch als men bedenkt dat alles wat boven de wallen uitstak rechtstreeks kon beschoten worden.

In het "Album Wynants" (7) vinden we een tekening waarop de resten van de oude St-Baafsabdij en enkele andere gebouwen te zien zijn. Hoogstwaarschijnlijk hadden alle andere constructies in het fort hetzelfde uitzicht. (Afb. 4)

Roger VAN AERDE
1984

BIBLIOGRAFIE - NOTEN

- (1) A. Van Lokeren : Château des Espagnols à Gand. 1848
V. Fris : La citadelle de Charles-Quint et le château des Espagnols à Gand. 1920.
- (2) G. Van Doorne : Gent en de opstand tegen Spanje. In : Vlaanderen No 153 juli-augustus 1976.
- (3) J.E. Nève de Mévergnies : Gand en république, la domination Calviniste à Gand 1577-1584. 1940.
- (4) Jan Schatteleman, pastoor van de St-Macariuskerk te Lokeren : Het leven vanden H.Macarius patriarch van Antiochien. 1641.
- (5) R. Van Aerde : De Brabantse Omwenteling te Gent. In : G.T. mei 1985.
- (6) Een brand in een brouwerij in de nabijheid van de munitiekelders (20 november 1820) deed de militaire overheid besluiten de munitie over te brengen naar de forten van Ieper. Toen men in 1826 de poederkelder in het Rabot leeghaalde bracht men de springstof terug onder in de bastionskelders van het Spanjaardenkasteel.
- (7) P. Claeys : Album Wynants. Gand pendant la période Hollandaise 1815-1830. 1904.

In "Toerisme in Oost-Vlaanderen" No 6, 1974, vertelt Johan Decavele ons wie de Hollander Jan Josef Wynant was; waarschijnlijk een Hagenaar, beroepssoldaat-verkenner bij de 6e compagnie van het 3e bataljon jagers. Hij verbleef tussen 1820 en 1823 in garnizoen te Gent. Ook na de diensturen bleef Jan Josef verkenner. In plaats van zijn vrije uren in herbergen door te brengen wandelde hij door onze stad en vereeuwigde alle belangrijke gebouwen in zijn schetsboek. Dit werk dat voor een groot deel voor architect-verzamelaar Goetghebuer kon worden opgekocht is voor Gent van grote ikonografische waarde. (Stadsarchief - Atlas Goetghebuer).

Andere gebruikte werken :

- De Jonghe : Gendsche Geschiedenissen. 1781.
- De Kempnaere : Vlaamsche Kronyke. 1839.
- De Potter F : Gent van den oudsten tijd tot heden, delen I, IV, VII.

- Fris V : Histoire de Gand. 1913.
- Billet J : Chronycke van Ghendt.
- Destanberg : Gent onder Jozef II. 1910.
- Van der Meersch : Gand comme place de guerre. 1853.
- Claeys P : Mémorial de Gand. 1902.
- Destanberg : Gent sedert 1831-1840. 1903.
- S.A.G. moderne geschiedenis, serie F.
- Militaire documenten.

BIJLAGE

CONVENTION

ENTRE

LE GOUVERNEMENT BELGE ET LA VILLE DE GAND.

Entre 1° Monsieur Rolin, ministre des travaux publics ;
 2° Monsieur le baron Chazal, ministre de la guerre, tous deux à Bruxelles, stipulant pour leurs départements respectifs et ensemble pour le gouvernement Belge d'une part,
 Et le Collège des Bourgmestre et Échevins de la ville de Gand, stipulant pour la dite ville d'autre part,

A été faite la convention suivante :

Art. 1. La voie de raccordement entre la station du chemin de fer de Gand et l'entrepôt public de libre réexportation, sera exécutée conformément au tracé, plan et devis dressés par M. l'ingénieur Van Moer, paraphés *ne varientur* par les parties contractantes et annexés à la présente convention.

Art. 2. La ville de Gand abandonne à l'État, *sans indemnité*, le droit de jouissance qui lui appartient aux termes du décret impérial du 23 Janvier 1812, sur toute la partie des terrains dépendant de l'Ancienne Citadelle, dite château des Espagnols, qui tombe dans le tracé de la voie de raccordement mentionnée ci-dessus, ainsi que sur toute la partie des mêmes terrains, située au delà de la dite voie, et faisant face à l'Est.

Par contre le gouvernement cède et abandonne à la ville de Gand, pour en disposer librement comme de chose à elle appartenant en toute propriété, tous les terrains qui lui appartiennent dans l'enceinte de l'Ancienne Citadelle, dite château des Espagnols, en deça du tracé de la même voie.

Art. 3. Les terrains compris dans le glacis de l'ancienne citadelle du côté Est, et actuellement dépendant de l'administration des domaines, sont abandonnés au département de la guerre et seront convertis, ensemble avec les terrains spécifiés à l'article 2, premier alinéa, en un champ de manœuvre pour la cavalerie, en échange de celui qui existe actuellement en deça du tracé de la voie de raccordement, et qui est compris dans les terrains abandonnés en toute propriété à la ville par l'article 2, §. 2.

Toutefois, et à moins de disposition ultérieure, il est expressément stipulé que la destination du champ de manœuvre, dont le département de la guerre est actuellement en possession, ne pourra être changée aussi longtemps que les terrains dont il est parlé au §. 1 du présent article, ne pourront être mis à la disposition du département de la guerre, entièrement déblayés et nivelés et en état de servir à l'usage auquel ils sont affectés par le dit paragraphe.

ART. 4. En considération de l'abandon, fait au département des travaux publics par l'article 1, §. 1, des terrains tombant dans le tracé de la voie de raccordement, il est convenu que les travaux de démolition et de déblai des remparts et bastions, et les travaux de comblement et de remblai des fossés, qui se trouvent sur les terrains destinés au nouveau champ de manœuvre, seront exécutés aux frais communs du département précité et de la ville de Gand.

ART. 5. Toutes les sommes nécessaires tant à l'exécution des travaux dont il est parlé à l'article qui précède qu'à la construction de la voie de raccordement, objet de l'article 1er, seront avancées par le Gouvernement.

Le coût présumé de cette voie s'élevant, suivant les devis qui en ont été dressés, après déduction du montant présumé des rabais, à la somme de fr. 467,781 35 (non compris les frais de démolition, de déblai, de comblement et de nivellement dont il est parlé à l'article 4.), la part contributive du Gouvernement dans cette dépense est fixée définitivement à la somme de fr. 235,000, et celle de la ville de Gand à la somme restante de fr. 232,781 35.

Néanmoins il est expressément convenu que toute l'économie qui pourrait être obtenue sur l'exécution de la dite voie, sera au profit exclusif de la ville, en ce sens que sa part contributive de fr. 232,781 35 sera diminuée de tout ce que la voie de raccordement aura coûté moins que fr. 467,781 35; étant au surplus expressément entendu, que pour établir ce calcul, on déduira de la dépense totale la valeur des excédants de terrains acquis par l'état, par convention ou par expropriation pour l'établissement du Rail-Way sur le pied du prix que l'état les aura payés.

ART. 6. La ville de Gand promet et s'oblige de rembourser au gouvernement sa part contributive fixée comme dessus, tant dans le coût de la voie de raccordement que dans les frais de démolition, de déblai, de comblement et de nivellement, par paiements annuels de vingt mille francs, le premier à échoir une année après l'ouverture de la voie à construire et les autres ainsi de suite d'année en année.

ART. 7. Les travaux de démolition, de déblai, de comblement et de nivellement des remparts, bastions et fossés se trouvant au-delà du tracé de la voie de raccordement, feront l'objet d'une adjudication séparée et seront exécutés en économie, ainsi qu'il sera convenu ultérieurement entre Monsieur le Ministre des travaux publics et le Collège des bourgmestre et échevins.

Dans l'un et l'autre cas ne seront admis à participer à l'exécution des dits travaux que des ouvriers habitants de la ville de Gand et de ses faubourgs.

ART. 8. Le Gouvernement accordera pour le passage, le long ou à travers de la voie de raccordement et notamment par les ponts à exécuter dans ses parcours, toutes les facilités compatibles avec la sûreté et la facilité du transport des marchandises.

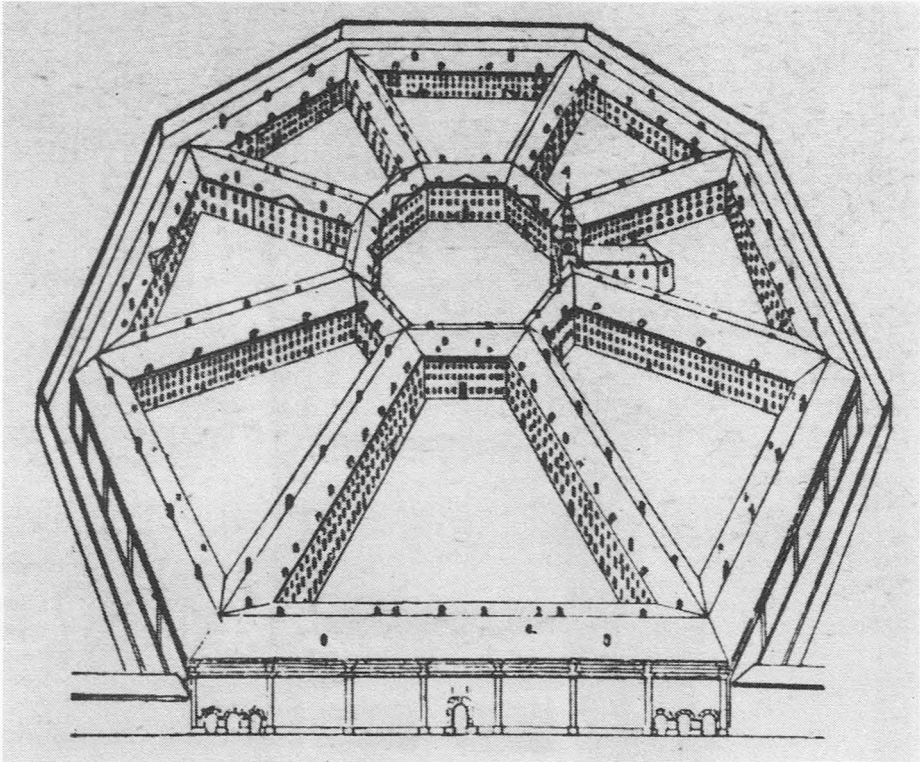
ART. 9. Aucun changement ne pourra être fait ni au tracé de la voie, ni aux travaux désignés dans le devis, autrement que du consentement de Monsieur le Ministre des travaux publics et du conseil communal de Gand.

ART. 10. La présente convention est faite sous la réserve expresse par le Gouvernement Belge de l'approbation de la législature, en ce qui concerne l'échange stipulé à l'article 2 et sous la réserve non moins expresse par le Collège des Bourgmestre et Échevins de la ville de Gand, de la ratification du Conseil Communal de la dite ville.

Néanmoins et attendu qu'il est urgent de procurer du travail à la classe ouvrière nécessiteuse de cette ville, il sera immédiatement passé outre à l'exécution des travaux de démolition, de déblai, de comblement et de nivellement dont il est parlé à l'article 4. — Les sommes nécessaires à l'exécution de ces travaux seront avancées par le gouvernement et pour le cas imprévu où l'échange stipulé à l'article 2 ne recevrait pas l'approbation dont il est parlé ci-dessus, cette dépense demeurera la charge définitive de celle des parties qui sera propriétaire des terrains sur lesquels les travaux auront été exécutés.

Ainsi convenu et fait en quatre originaux

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 140

Op 12 november 1899 stelde Louis Stroobant in de rubriek “Burgerlijke gebouwen - Coupure Nr. 229 - XVIIIe eeuw”, in het Frans een fiche op over

HET RASPHUIS

Deze strafinrichting geniet een algemene beroemdheid omdat ze erkend wordt als de bakermat van de penitentiaire wetenschap.

Ze bestaat uit een groot achthoekig gebouw met een oppervlakte van 4 Ha. 349, met 8 trapezoidale binnenkoeren waarvan de kleine basis de 8 zijden vormen van een achthoekige centrale koer.

Het Rasphuis dat, op verschillende tijdstippen, meer dan 1200 gevangenen bevatte, werd opgericht bij patentbrieven van Maria-Theresia van 27 januari 1772.

Het is het werk van de Burggraaf Vilain XIII, hoogbaljuw van Gent, die in 1771 van de Staten van Vlaanderen de opdracht kreeg een voorontwerp te maken van de bestrijding der landloperij. De plans werden gemaakt door

Ingang van het Rasphuis - Foto A.C.L. Nr. 25965.

de architect Malfaison, met de medewerking van Vilain XIII en van de Jezuietpater Klukman.

De eerste drie kwartieren werden gebouwd van 1772 tot 1773. De opening greep plaats in mei 1775. Tot de afwerking van de gebouwen werd slechts besloten de 2e september 1824 en uitgevoerd in 1827.

Twee in steen gekapte inscripties in de voorgevel herinneren aan de oprichting en de afwerking onder het Oostenrijks en Hollands regime. Zij komen voor in de *Description de la Maison de force à Gand*, door C.A. Le Normant (1828).

In tegenstelling met wat door de meeste auteurs aangenomen wordt, hebben wij ontdekt dat Vilain XIII het strafsysteem in het Rasphuis niet volledig uit de grond gestampt heeft. Hij heeft slechts, op een bredere basis, gereorganiseerd wat er bestond in het oud *Rasphuys* of *Tuchthuys*, gevestigd in het Geeraard Duivelsteen in 1617. Vanaf deze datum zijn de meeste elementen van het modern strafsysteem er in voege : gemeenschappelijke arbeid, dracht van gevangenskledij, afzondering gedurende de nacht, het aanleggen van een spaarduitje voor de opgesloten en bij hun vrijlating, enz. enz.

De benaming *Rasphuys* bleef lange tijd in voege voor deze gevangenis. Ze komt voort van de aard van het werk dat opgelegd werd aan de gevangenen en dat voornamelijk bestond uit het raspen van Indisch hout, Campêchehout en braziliehout, gebruikt bij het verven.

Cf. *Stadsarchieven* : reeks 533 bis; Tuchthuys 69, 74 en 75; Gevangnissen, 117 - *Staatsarchief te Gent* : Oudburg Nrs. 133 e.v. - Vilain XIII, *Mémoire sur les moyens de corriger les malfaiteurs*, en herdruk gemaakt in 1841 door de zorgen van Ch.Hipp.Vilain XIII. C.A. Le Normant, *Description de la Maison de force* (Gent, 1828). - Voisin, *Guide de Gand*. - Ch. Lucas, *Du système pénitentiaire en Europe et aux Etats Unis* (Parijs, 1830), vol. II. - L. Stroobant, *Le Rasphuys de Gand et la répression de la mendicité en Flandre du XVIe au XVIIIe siècle*. -

Het bovenstaand vignet werd ontleend aan de *Traité d'architecture* van Mr. L. Cloquet (t.IV, fig. 364); het cliché werd bereidwillig geleend door de uitgever Mr. Ch. Béranger te Parijs.

FRANS ACKERMAN

Op 22 juli a.s. zal het precies 600 jaar geleden zijn dat Frans Ackerman vermoord werd.

Wie was die Frans Ackerman feitelijk? Op dergelijke vragen krijgen wij altijd het antwoord wanneer wij te rade gaan bij onze Gentse gids bij uitstek : Pierre Kluyskens.

Wij laten hier een artikel volgen dat hij schreef een 12-tal jaren geleden. Dit gebeurt - zoals steeds - met de vriendelijke toestemming van de familie Kluyskens.

Wij hadden het in een van onze vorige bijdragen over een geducht drietal : Jan Yoens, Pieter van den Bossche en Frans Ackerman en wij stelden ons toen de vraag wie van hen in zijn bed stierf en wie een gewelddadige dood, het gewone lot van de meeste politieke figuren uit de XIVe eeuw?

Voor Jan Yoens deken van de zgh “kleine neringen” kwam het antwoord al even snel als zijn tragisch einde : vermoord, wellicht met een wapen eigen aan de Borgias en aan zovele Italiaanse families : vergift; waarmede men eeuwenlang zijn tegenstrevers op een elegante manier, meestal ongestraft, heeft uitgeschakeld.

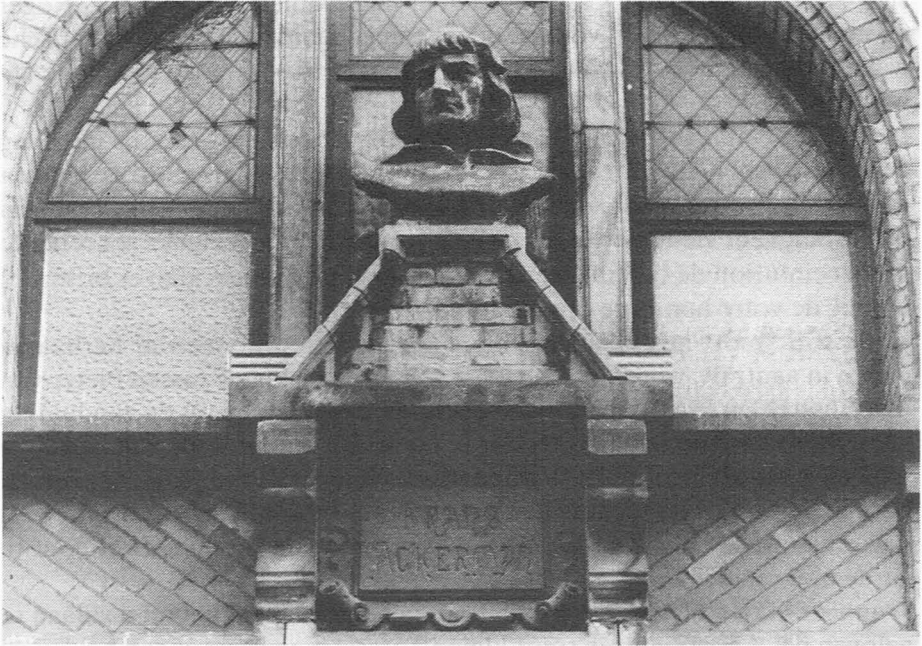
Pieter Van den Bossche heeft bergen moed, dapperheid en trouw aan zijn stad verzet, tienmaal de dood op het slagveld getrotseerd indien niet uitgedaagd, doch week na onmogelijke avonturen naar Engeland uit, waar hij in een of andere voorloper van de Londense pubs zijn lotgevallen en heldendaden met veel kleur uit de doeken deed en dan stierf zowat als een kapitein die alle stormen op alle zeeën zou hebben overleefd om dan rustig zijn pijp aan Maarten te geven.

Frans Ackerman is zeker niet de minst rumoerige van het Gentse trio desperados geweest.

Men heeft vijf eeuwen na zijn dood nog eens aan hem gedacht toen men een straat trok van de Kelderstraat naar “den Krommen Esch”, d.i. van Veestraat tot Apostelstraat; de straat kreeg de naam Frans Ackerman, François Ackerman zoals het toen heette, een zgh Gentse volksheld.

In het zevende en laatste hoofdstuk “Korte levensschets der beroemde Gentenaren” van zijn Beschrijving van Gent, schrijft Célis : Akkerman Frans († 1387). Dappere krijgsman en staatkundige. Was bevelhebber van ’t Gentsche Volk onder Philips van Artevelde. Na dezès dood werd hij tot hoofdman van ’t leger verkozen : hij veroverde Damme en werd verraderlijk vermoord te Gent door Galladijn.”

Altijd maar hetzelfde liedje : de heldendood op het slagveld, in volle glorie, of de verraderlijke moord, alsof er werkelijk geen ander einde kon komen aan het leven van iemand die in die jaren zijn stad lief had!

Zo zou Frans Ackerman er kunnen uitgezien hebben. Eén van de gevelbeelden van het huis Borluutstraat 4. Foto Stadsarchief.

In zijn “Volledige Beschrijving van Gent” in 1857 verschenen, had de hoofdonderwijzer J.J. Steyaert het ongeveer op dezelfde manier gezegd : “Frans Ackerman. Overleden in 1387. Dapper krijgsman en staatkundige. Bevelhebber van ’t Gentsche krijgsvolk, onder Philips van Artevelde, werd hij, na den dood van dezen, tot hoofdman verheven en toonde zich moedig en menschlievend.”

Aan deze hoedanigheden van moed, menslievendheid en staatkunde voegt Victor Fris er nog een andere toe : “deze Vlaamsche krijger en “diplomaat”.

Diplomatie, filantropie en vechtlust rijmt men tegenwoordig niet gemakkelijk aaneen; in de XIVE eeuw was het wel mogelijk zoals eeuwen voordien Mozes een vredelievend mens, een jurist en een strateeg van het zuiverste karaat had kunnen zijn.

Ergens in mijn bibliotheek, “rust” er een werk, mooi-romantisch ingebonden, in twee delen : “Les Gantois en 1382” drame en seize tableaux par Gaspard De Cort. Het werd in 1841 in Antwerpen uitgegeven en is vandaag nog weinig leesbaar omdat het van stijl zo gezwollen is als een tekst van Potgieter.

Filips van Artevelde, Yoens, van den Bossche, Ackerman, Lodewijk van Male, Simoen Bette en een hoop vrouwelijke schonen met name Margue-

rite, Anna, Cornélie en Clara worden er met Daniel, Ulric, Tobie, Roger en noem maar op, in het verhaal doorheen gegooid met weinig historische waarheid maar met een overvloed aan pathos om U de tranen uit de ogen te wringen.

Het eerste "tableau" is gewijd aan "François Ackerman" met als inleiding een tekst van Félix Bogaerts die boekdelen spreekt over de gezwollen romantiek van onze voorouders : "Levez-vous pour combattre, car voici que le Seigneur vient mettre un terme à votre affection; ceignez vos reins de votre ceinturion de bataille, car c'est aujourd'hui que vos glaives briseront le joug de votre honteuse oppression."

In de stijl "mort aux assassins, mort aux nobles", die men er herhaalde malen in aantreft, wordt in een vijftal scènes de discussie tussen Pieter van den Bossche en Frans Ackerman belicht die moet leiden tot de aanduiding van Filips van Artevelde als redder in nood. De auteur duwt van den Bossche en Ackerman allerhande wapperige zinnen in de mond die erg ruiken naar toneelwerk voor achterlijke patronages : "Parle, Pierre, parle... zegt Ackerman tot Pieter van den Bossche; ma poitrine est un coffret dont je garde moi-même la clé!"

Wanneer U tien bladzijden van dat proza hebt gelezen, begint u stilaan te geloven dat Ackerman een soort kleine Teresia is geweest of een held voor prijsuitdelingen : "Gloire à toi, Pierre! La patrie te bénira à jamais".

Zo literair aangelegd, zo lyrisch is Ackerman, de ruwe kerel, de trouwe dienaar van Gent, zeker niet geweest.

Ruw, hardvochtig, onbuigzaam, onwrikbaar is Ackerman geweest of schoon hij afstamde uit een patricisch geslacht doch in die jaren waren de zgh patriciërs, door de band ongeletterd en vechtlustig, mensen die het hanteren van om het even welk wapen waarmede men zijn evennaaste kon doden, als het nec plus ultra van de beschaving aanzagen.

En nochtans mag men zeggen dat Jonker Frans Ackerman zich wapengekletter, krijgsgedoe, dolken, zwaarden en andere moordtuigen weinig aantrok. Hij was een gentleman farmer voor de letter die tot vijftigjarige leeftijd deed wat de Romeinse keizers pas begonnen te doen wanneer zij het uitmoorden moe en beu waren : een tuin, laat staan een tuin die aardig op een eigendom van enkele honderden ha geleek, beploegen (of doen beploegen). Frans Ackerman was een gelukkig man, een man zonder zorgen op enkele details na, d.w.z. een slechte oogst, een dijkbreuk of een barkoude winter.

Wanneer Lodewijk van Male het echter wat te bont maakt en de Gentse rechten en voorrechten met een grafelijke nonchalance vertrapt, vervoegt Ackerman de rangen van de oppositie, sluit aan bij van den Bossche en wordt een hevige, fanatieke verdediger van de Gentse stede, een waard met dewelke men zal moeten afrekenen.

Misschien wel omdat hij als patriciër de rangen van de volkspartij heeft

vervoegd, wordt hij in een minimum van tijd, een populaire figuur, de leider naast Pieter van den Bossche.

Wanneer het voor de Gentenaren lelijk mis afloopt te Nevele, waar de militaire leiders sneuvelen, zijn er slechts twee figuren die zich onmiddellijk opdringen als redders in nood : van den Bossche en Ackerman; in augustus 1381 wordt Ackerman rewaert, kort daarop hoofdman, d.w.z. dat hij alle macht heeft veroverd, in feite over leven en dood heeft beslist in een stad die niets meer te verliezen, maar alles te winnen heeft in de onmeedogende strijd tegen de oppermachtige graaf.

Ackerman is een mooie, een zuivere figuur uit onze stedelijke geschiedenis iemand die oppermachtig was, een persoonlijke politiek had kunnen voeren, persoonlijk voordeel had kunnen nastreven, maar die uiteindelijk anderen de hoofdrol heeft overgelaten en vrede heeft genomen met ondankbare en levensgevaarlijke karweien. Ackerman was geen arrivist, hij had geen andere ambitie dan zijn stad tot het uiterste te verdedigen.

Hij had “de” grote militaire en politieke figuur in Gent kunnen worden, hij verkoos Filips van Artevelde op het podium te brengen. Hiermede heeft Ackerman zeker zijn verantwoordelijkheden en het gevaar niet willen ontvluchten want hij was het die aan het hoofd van de zgh “reizigers” d.w. de paras of de commando’s van de tijd, raids en razzias ondernam om Gent aan het nodige proviand te helpen.

Hij had echter te lang geleefd als een vreedzaam mens om niet elke vorm van geweld te mijden wanneer een andere oplossing nog mogelijk was. Ackerman was van hart en ziel een diplomaat die slechts naar de wapens greep wanneer elke andere oplossing totaal uitgesloten was. Hij heeft wonderen van takt, overleg en diplomatie verricht bij de bisschop van Luik en bij Joanna van Brabant. Zijn succes was toen zo groot geweest dat Gent hem als gezant afstuurde naar Richard II van Engeland. Wellicht had hij de Engelse monarch tot het verlenen van steun aan Gent kunnen overhalen, doch eeuwen vóór Wilson waren de Engelsen al heel trage pietten en de belofte kwam te laat : Filips van Artevelde en duizenden dappere Gentenaren waren inmiddels gesneuveld.

Ackerman, “rewaerd” uitgeroepen, tracht het nogmaals zonder geweld te regelen. Hij schippert nu eens handig dan weer onbeholpen, vooral in de strijd tussen Urbanisten en Clementisten, waarvan hij weinig benul heeft. De politiek van de van Arteveldes voortzettend, wedt hij alles op het Engels paard, doch het paard bleek op het Europees vasteland niet 100 t.h. in zijn schik te zijn.

Ackerman grijpt opnieuw naar de wapens, boekt succes in Oudenaarde, stad die hij domweg door een blunder van een van zijn luitenanten opnieuw moet prijsgeven.

Inmiddels is Lodewijk van Male, die Gent zoveel leed toebracht, gestorven en de Franse koning, de wispelturige Karel VI, wil nu korte metten maken met om het even welke vorm van verzet in Vlaanderen.

Ackerman bindt de strijd, een onmogelijke strijd aan doch hij tracht te onderhandelen, vrede te sluiten boven het bloedvergieten. Gent was echter op dat ogenblik een verloren stad : van den Bossche was gevluht naar Engeland, Vlaanderen had ingezien dat Filips de Stoute, opvolger van Lodewijk van Male, geen enkele toegeving meer zou doen.

Wellicht had Ackerman als een Spinola nog tijdig de vlucht kunnen nemen. Hij bleef in zijn geboortestad die hij niet wou verlaten in de pijnlijke dagen die zij doormaakte. Hij betaalde deze trouw met de dood : op 22 juli 1387 werd hij door Walterken, bastaard van de heer van Herzele, vermoord.

Hij was een trouwe dienaar van zijn stad geweest, een held die meer verdiende dan een straatnaam daar waar mensen die enkel op een politieke partijkaart konden bogen, later een standbeeld kregen.

Pierre KLUYSKENS

UITHANGBORDEN TE GENT (Vervolg)

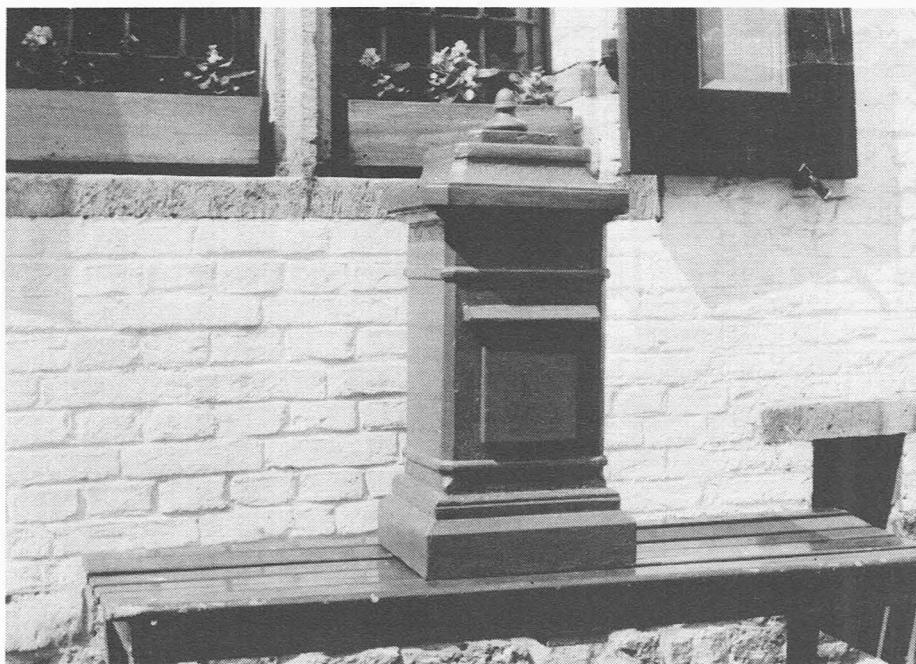
Het uithangteken “In ’t Tonneke” was misschien afkomstig van een vroegere herberg op de Graslei. Onderaan het houten voorwerp, op een verticale as die er doorheen steekt, is een plaatijzeren schildje waarop de naam staat van de herberg en de uitbater. Op het deksel bemerkt men een brouwersmerk. Het “Postje” is een houten roodgeverfde postbus in miniatuur. Tijdens het interbellum zagen we dat teken boven de ingang van een kruidenierszaakje vooraan de Drongensesteenweg uithangen.

“In de Vuurtoren”, “In ’t Waffelhuis” (sic), “De Vlaamsche Brouwerij”, “Dégustation du cacao” (met matroosje), “Cartes Postales de la Zélande” (met vissersgezin) en “Crêmerie” maken deel uit van een reeks uithangborden die in 1913 door schilder René de Cramer werden vervaardigd om in Oud-Vlaanderen tijdens de Wereldtentoonstelling te Gent uit te hangen. Al deze houten borden zijn rechthoekig en beschilderd met een passende afbeelding.

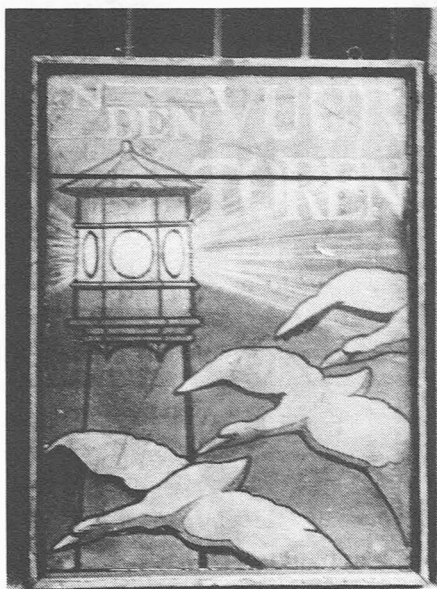
In het *Oudheidkundig Museum der Bijloke* hangt het 17de-eeuws schilderijtje dat zeer waarschijnlijk als uithangbord bij een chirurgijn-barbier dienst deed. Dat satirisch tafereel draagt onderaan volgende tekst : “Komt heer en cnaep tot dat thier vol is. Ick scheer het schaep naer dat de wol is”. Dat werk is een kopie naar David Vinckboons (1576-1629). (44)

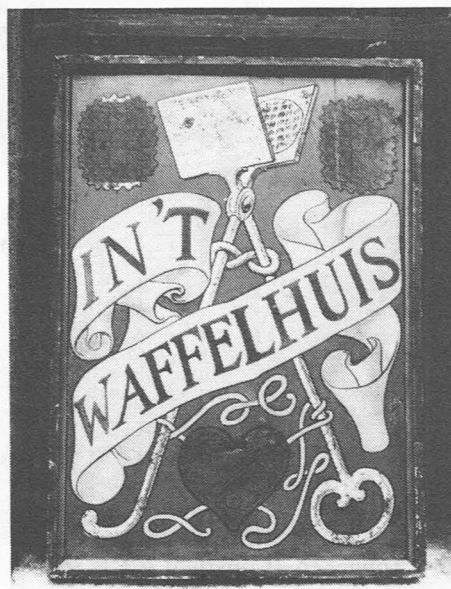
In 't Tonneken. (Copyright A.C.L. Brussel) - Mus. v. Volkskunde, Gent.

Het Postje - Mus. v. Volkskunde, Gent.

In den Vuurtoren -
Mus. v. Volkskunde, Gent.

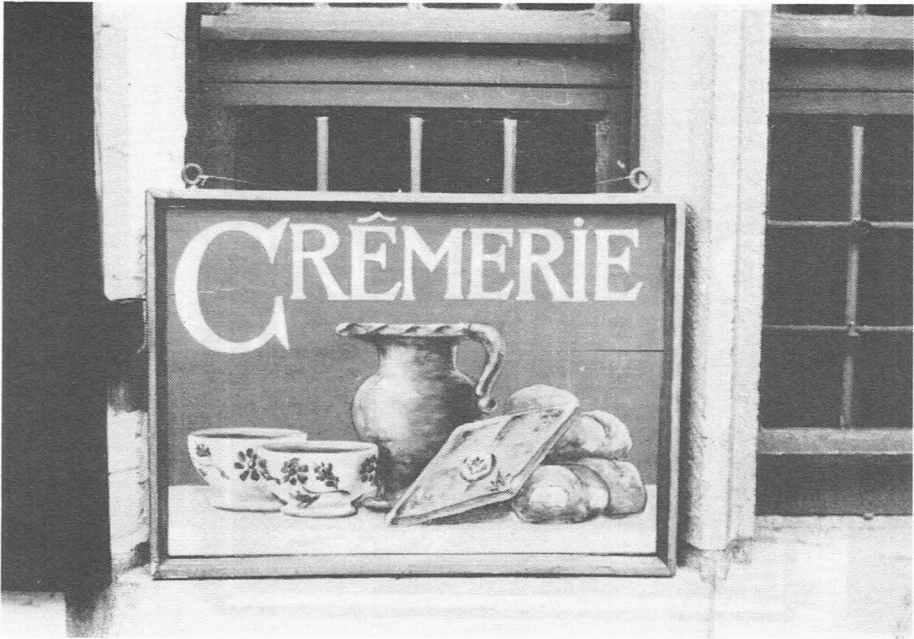
In 't Waffelhuis -
Mus. v. Volkskunde, Gent.

De Vlaamsche Brouwerij - Mus. v. Volkskunde, Gent.

Cartes postales de la Zélande - Mus. v. Volkskunde, Gent.

Crêmerie - Mus. v. Volkskunde, Gent.

Vooraan in de kamer staat, rechts de barbier, een welstellende burger want hij draagt een hoed met pluimen, een mantel met open pelskraag en laarzen. Vóór hem, op een stoel met verscheidene kussens, zit een schaap met een scheerdoek onder de kin. De man staat blijkbaar klaar om het "schaap te scheren" (dus veel te krijgen). Aan de linkerkant bevinden zich twee personen waarmee de barbier een gesprek schijnt te voeren. Aan de muur achteraan hangen de benodigdheden en staan zalfpotten op rekken. Kreeg het schaap hier gebeurlijk chirurgische verzorging waarbij een dokter (?) (links op de voorgrond) assisteerde? Dat zou dan de kundigheid van de barbier onderstrepen!

In het *Serpentstraatje*, waar vroeger een confectiezaak was, heette het : "In de gouden Schaar". Aan de eerste verdieping hing een plaatijzeren, geel geverfde schaar en boven de deur en het uitstalraam was de benaming geschilderd.

Dat Serpentstraatje kreeg zijn naam naar een uithangbord "Het metaelen Serpent" boven de etalage van een winkel op de hoek van voornoemde straat (toen de "Wandelstege") en de Onderstraat. (45)

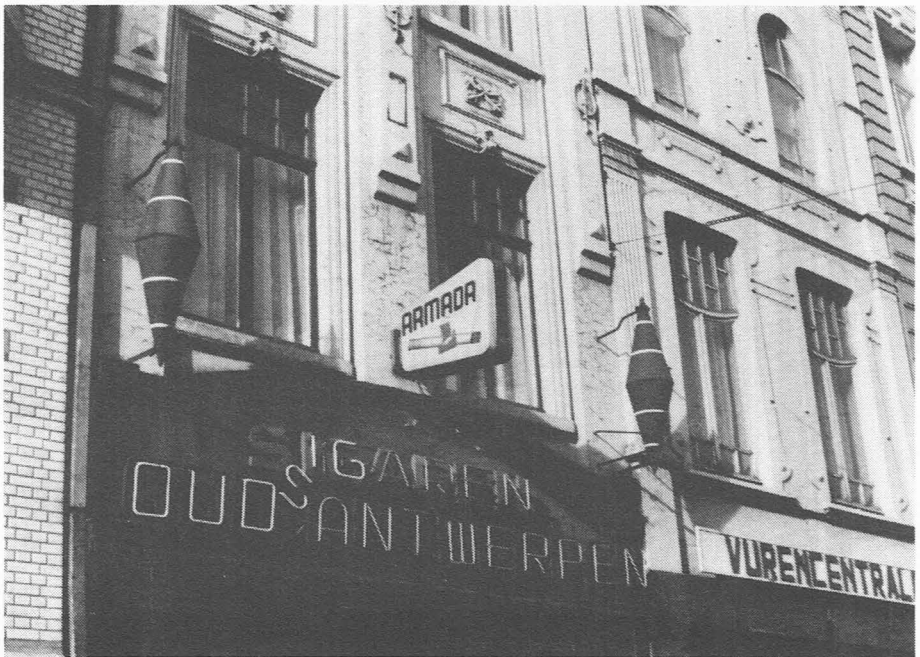
Sinds vele tientallen jaren hingen, aan de gevel van een tabakswinkel in de *Sint-Salvatorstraat* twee verticaal vastgehechte tabaksrollen of karotten. Van hout vervaardigd en rood geverfd, werden dergelijke uithangtekens, evenals indrukwekkende "sigaren" ter herkenning aan soortgelijke winkels uitgehangen. Toen voornoemde zaak ermee stopte, kwam een der karotten

Uithangbord v.e. Barbier. (Foto : Oudh. Mus. Bijloke). Oudheidk. Museum Bijloke.

In de gouden Schaar - Serpentstraat.

Tabaksrollen of -karotten - Sint-Salvatorstraat.

in het Museum voor Volkskunde terecht. De tweede verdween, evenals de metalen klok die tot 1940 in dezelfde straat aan een zeventiende-eeuwse gevel, na de oorlog gesloopt, uithing.

In zijn enorme en gevarieerde verzameling volkskundige voorwerpen bezit Frans Van Bost o.m. een "Indiaan", uithangbord in plaatijzer dat vroeger aan de gevel van een verfwinkel in de *Sint-Jacobsnieuwstraat* hing en een kegelvormig, metalen, "Suikerbrood" dat oorspronkelijk een kruidenierderij aan de hoek van de *Goudstraat* sierde. (46)

Lode HOSTE
(’t vervolgt)

NOTEN

- (44) De Schrijver A. en Van de Velde C., *Catalogus van de Schilderijen, Oudheidkundig Museum Bijloke, Gent*, p. 182-183.
- (45) De Potter F., *Gent van den oudsten tijd tot heden. Geschiedkundige Beschrijving der stad, Gent, 1882-1883 en heruitgave 1901, IV*, p. 24.
- (46) Mededeling van Frans Van Bost, volkskundige-verzamelaar te Gent.

DE GESCHIEDENIS VAN DE VYT-BORLUUTFUNDATIE EN HET LAM GODS (Vervolg)

1640, maart. Mandelso Johann, *Morgenländische Reise-Beschreibung mit Olearii Anmerckung, Schleswig 1658* (2de editie : Hamburg 1668), vertaald dr. A. de Wicquefort, *Voyages publiez après la mort d'illustre voyageur par... A. Olearius, Amsterdam 1727*, blz. 765-784, vermeldde in zijn dagboek het Lam Gods dat geschilderd werd door van Eyck, die de olieverf uitvond.

1640, juni 8. Het dak werd door de brand op 1 juni 1640 sterk geteisterd. De zorg voor de herstelling van het dak in de Vytkapel werd toevertrouwd aan kanunnik P. de Wandele. Daarna werd er een ontwerp opgemaakt voor de aanbesteding en dit in opdracht van Philips Triest, de broer van de bisschop (247).

1640-1641. Tijdens de brand werden ook de glasramen vernield en om die reden hing François Cornelis een zeil voor het venster "vande capelle van Adam ende Eva".

1640-1641 tot 1670-1671. Volgens de rekeningen van de Oude Cotidiane voor het verloop van de dienst in de Vytkapel weten we dat de celebrant in 1640 en dit tot 1643 Pieter de Wandele is. Daarna tot en met 1660 werd deze taak overgenomen door Andreas Guyaert. Opmerkelijk is dat vanaf 1660 de celebrant niet meer vermeld wordt en de onkosten betaald werden aan de ontvanger van de nedersacristie. Vanaf 1668 tot 1671 zijn er zelfs geen betalingen. De rekeningen van 1671 tot 1685 ontbreken.

1641. Antonius Sanderus, *Flandria Illustrata sive descriptio comitatus istius per totum terrarum orbem celeberrimi*, Keulen, dl. I.

1642, maart 26. In de rekening van de Vytkapel 1627-1640 met twee liquidaties van 29 januari 1643 wordt verwezen naar de verkochte goederen te Vrasene en te Verrebroek, dit om de kapel te repareren. In dit document wordt tevens melding gemaakt van de marmeren afsluiting, de opgedragen missen, de kaarsen geleverd door Philips Beernaert, de restauratie van de glasvensters en het altaarkleed. Deze quitanties worden gevolgd door de onvoltooide rekeningen van de Vytkapel over de jaren 1641-1642. Antoon Triest wijst in zijn beroemde donatie (1642), die het onderhoud van de artistieke uitrusting van de kathedraal tot het einde van het Oud-Regime heeft verzekerd, op zijn bloedverwantschap met de schenkers van het Gentse veelluik.

1642. Burgundis Egidius, *Ad epicheremata politica...* Gent 1642 (248). Beschrijving van de brand in de kathedraal op 1 juni 1640 (verkeerdelijk vermeld 1641) met een vermelding van het Lam Gods.

1642, 1661-1662 en 1678-1679. *Manuale Inferioris Sacristae Ecclesiae Cathedralis Sancti Bavonis Gandensis*; aantekeningen betreffende de dienst in de Vytkapel (203).

1644, mei 12. De schrijnwerker Marcus Huysman maakte een altaartrede en een bankje om het Kruis op te plaatsen; verder vervaardigde hij een raam om het altaarkleed op te spannen (noot 6b).

1646-1648. Carlo Ridolfi, *Le Masarrghe dell'Arte*, Venetië 1648 (reeds voltooid in 1646), blz. 49, neemt Vasari's passus over.

1649. Francisco Pacheco, *Arte de la Pintura*, Sevilla 1649 neemt Van Manders opinie over (raadpleging herdruk : Madrid 1866, dl. II, blz. 52-68). Martin Zeiller, *Neue Beschreibung dess Burgundisch und Niederländischen Craises*, Ulm 1649, blz. 385, baseert zich op Marchantius voor de beschrijving.

Het Lam Gods. De Heilige Maagd.

1652-1653. De schrijnwerker Bauduyn van Dickele repareerde de deur van de Vytkapel.

1661. Cornelis De Bie, Het gulden cabinet van de edele vry schilder const, Lier, blz. 32.

1661, december 20. De bisschop C. Vanden Bosch reduceerde de dienst in de Vytkapel van 4 missen naar 3 missen per week.

1662 (vóór). J. Billet, De seven Antycque wonderen van Ghendt : Het aude grave casteel, den crocht onder S.Janskercke, het cuypgat onder dry rivieren, den draeck op 't Belfort, de schilderye der Van Eycks, het ghescut den rooden duyvel, den yseren solder inde sinte Pieterskercke (249).

1662, februari 23. Volgens het visitatieverslag van de beeldhouwer J. Cocx en de schilder N. Sauvage betreffende de altaarportiek uitgevoerd door Bauduyn van Dickele moeten er vier veranderingen aangebracht worden, deze ingreep duurde \pm 1 jaar. Deze altaarportiek werd pas in 1951 weggebroken; de twee gedraaide zuilen bleven bewaard (noot 222). Spijtig genoeg is er geen enkele foto bekend waarop het Lam Gods afgebeeld staat in deze portiek. *Leden die eigen foto's hebben van het Lam Gods van voor 1951 met deze altaarportiek, gelieven deze op te sturen voor publicatie aan de redactie.*

1663, februari 1-1664, januari 31. De carravagist Antoon Van den Heuvel werd belast met het "schoonmaecken vande schilderye van Adam en Eva" (noot 151a) (De Busscher noot 144 geeft een verkeerde datum op)(250). Op 1 februari gaf het kapittel tevens opdracht aan de kerkmeesters om het retabel beter op te stellen in het nieuwe altaar. Het bovenste register werd vrij hoog geplaatst en gescheiden door een centraal tabernakel (waarvan men nog sporen ziet achter het retabel) van de onderste panelen, die rusten op een predella. De smid Charles Van Houcke ontving voor het ijzerwerk in de Vytkapel 6 lb.g. en de echtgenote van Charles van Houcke ontving 10 s.g. om verschillende dagen te werken in de kapel (noot 6b). Mogelijks gaat het hier over een ingewikkeld mechanisme waarmee men de bovenste panelen kon verplaatsen.

1666-1668. André Félibien, Entretiens sur les vies... des plus excellens peintres, Paris 1666-1668, dl. I, blz. 163-165; dl. II blz. 319-321, meent dat de scheppers van het Lam Gods geboren waren te Venlo (herdruk 1685, dl. I, blz. 529). Adam Boussingault, La guide universelle de Tous les Pais Bas, Parijs 1668, f° 260 maakte een notitie over het Lam Gods.

1675. Joachim von Sandarts, *Academie der Bau-, Bild- und Mahlerey-Kunste von 1675. Leben der berühmten Maler, Bildhauer und Baumeister*, dl. II, 3de boek, 1ste Hfd.st., blz. 214 (herdruk en gekommentarieerd door A.R.Peltzer, München 1925), schat de ouderdom van Jan van Eyck aan de hand van het zgn. zelfportret op het gestolen paneel en plaatst zijn geboortedatum in 1370. Voor de illustratie van het portret van Hubert werd de 1ste figuur op het gestolen paneel genomen terwijl dat van Jan een vrije interpretatie is naar het portret van kanunnik Van der Paele te Brugge. In de begin-letter, een S, van de tekst over van Eyck staan 2 mannen en één vrouw in een lang gewaad, symbool van de architectuur, beeldhouwkunst en schilderkunst, die mogelijks een allusie vormen op de schildersfamilie van Eyck. De biografische gegevens over Margaretha behoren waarschijnlijk tot het rijk der fantasie (noot 42).

1678. Carlo Malvasia, *Felsina Pittrice*, Bologna, dl. I, blz. 27-30 onderzoekt kritisch de *Vitae* van Vasari.

1682. Isaac Bullart, *Academie des sciences et des arts*, Brussel-Amsterdam-Parijs, vol. II, laat de gegraveerde portretten naar deze van 1572 (cfr.) door E. de Boulonois opnemen in zijn werk. (Hubert, blz. 377; Jan, blz. 379).

1685-1687. E.H. Archidiaken Judocus de Croock droeg 3 missen op in de capelle van Adam en Eva. Vanaf 1687 tot 1748 zijn de uitgaven in verband met de dienst in de Vytkapel verkeerdelijk geboekt in de rekeningen van de Oude Fabriek.

1686-1728. Filippo Baldinucci, *Notizie de' Professori del Disegno*, Firenze, vergelijkt Vasari's *Vitae* met van Mander's Italiaanse reis.

1693-1723. Vanaf 1693 tot 1697 droeg Joos Ranst de mis op in de Vytkapel. In 1698 werd hij opgevolgd door Cornelis Legier, die t.e.m. 1723 er de mis zal lezen.

1698. Verzoek van de sacristiemeesters tot reductie van de dienst in de Vytkapel (203).

1699, februari 13. Beslissing van het kapittel waarbij de dienst in de Vytkapel van 3 missen per week gereduceerd wordt tot 3 per 14 dagen (203).

1699. Roger De Piles, *Oeuvres diverses contenant l'abrégé de la vie des peintres; le cours de peinture par principes; éléments de peinture pratique, recueil de diverses ouvrages sur la peinture & le colours; l'art de peinture*

de C.A. du Fresnoy; traduit & enrichi de remarques, revu, corrigé & augmenté, Amsterdam-Leipzig 1765, 5 vol, 12°, noemt als reactie op de rococo het Lam Gods een wonder.

1699-1700. F. Le Comte, Cabinet des singularités d'architecture, peinture, sculpture, Paris, dl. II, blz. 27, vermeldt dat de auteurs van het Lam Gods geboren werden te Venlo.

NOTEN

- 246 a) *P.G. De Maerschalck*, Josse Vydt, le donateur de l'Agneau Mistique et quelques membres de sa famille, in : *Annalen van den Oudheidkundigen Kring van het Land van Waas*, 1919-20, blz. 32-33; b) *Ph. Kervyn de Volkaersbeke*, Histoire généalogique et héraldique de quelques familles de Flandre, Gent z.d..
- 247 *C.L. Diericx*, Mémoire sur la ville de Gand, dl. II, Gent 1815, blz. 32
- 248 Gepubliceerd in *Messenger des Sciences et des arts*, 1825, blz. 162
- 249 *E. De Busscher*, Juste Billet, Chroniqueur Gantois, Gent 1873, blz. 188

Rudy VAN ELSLANDE
('t vervolgt)

DE POEDEL VAN 'T PAKHUIS

“*De groote Leeuw*” van Jacobus Van der Cruyden troonde vanaf 1722 op het fronton van het Pakhuis op de Korenmarkt, geflankeerd door twee lagerstaande monumentale vazen van Hendrik Matthijs.

Op 11 juni 1898 stelde Alfons van Werveke er voor de “*Inventaire archéologique de Gand*” een fiche over op (fasc. X, nr. 96). Ze werd in 1974 overgenomen in “*Ghendtsche Tydinghen*” (3e jg., nr. 2, p. 72) en tien jaar later opnieuw gepubliceerd (13e jg., nr. 1, p. 27-28).

Na de verkoop van het gebouw door de Stad aan de Staat - beslissing die op 13 mei 1896 werd genomen - werd de openbare stapelplaats gesloopt om plaats te maken voor de Grote Post. De uit drie blokken bestaande stenen leeuw, volgens Van Werveke 2,62 m lang en 1,76 m hoog, verhuisde naar het Citadelpark. Specialisten van het Gentse openluchtmuseum, zoals Karel Haerens en Suzanne Janssens, geven hierover geen details. Wel vermeldt de laatste dat de leeuw op 11 juni 1898 aan de vijver in het park stond. Nochtans weidde “*La Flandre libérale*” een tiental niet van spot gespeende artikels aan dit gebeuren : enerzijds eigen berichtgeving onder benamingen

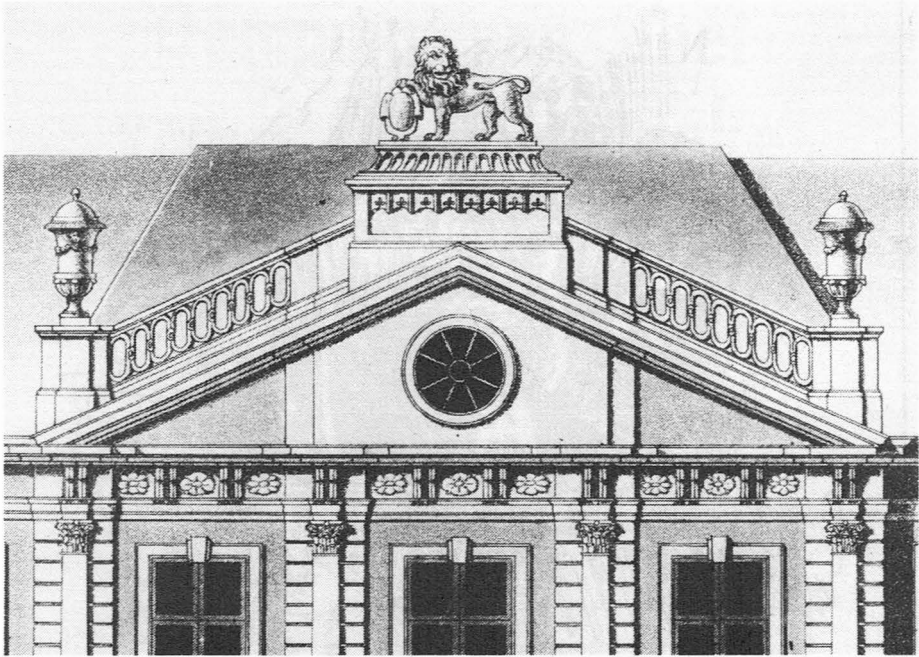

Foto 1. Fronton van het “Hôtel de l’Octroi” of “Pakhuis” op een aquatint gravure uit 1821. Atlas Goetghebuer. (Copyright S.A.G.)

zoals “Der Löwe”, “Der Löwe kommt; der Löwe ist da”, “Der Löwe kommt am Wasser”, en anderzijds een drietal lezersbrieven waaruit bleek dat niet iedereen gelukkig was met deze verhuis. Hier volgt het relaas.

Op 31 januari 1897 werd de aannemer Achille Van Hoecke uit de Saliestraat, 21, voor de afbraak van ’t Pakhuis aangewezen. De sloping moest onmiddellijk beginnen en gedaan zijn in 75 dagen. Acht dagen later ving hij ’t werk aan. In de voormiddag van de vijfentwintigste werd het hijstoestel geplaatst waarmee de leeuw van zijn 22,10 m hoog voetstuk zou gehaald worden. Dit gebeurde pas ’s anderdaags, daar de voorbereiding te veel tijd in beslag had genomen. Men haalde hem boven uit elkaar en de verschillende blokken werden afzonderlijk naar beneden gelaten. Een luimige toeschouwer opperde de gedachte de leeuw op een kloeke wagen rond te rijden in de karnavalstoet van de “Vrijen Burgersbond”.

Men had toen al het voornemen hem naar het park te brengen.

Nog geen maand later was hij er, iet of wat verscholen in een afgelegen lommerrijk hoekje bij de vijver. “*Il étale ses charmes près de l’étang aux cygnes, sa masse puissante et nerveuse perpendiculaire au chemin qui contourne l’étang, sa gueule farouche tournée vers ses paisibles cousins germains qui veillent aux portes du Belvédère. Dans quelques jours, des printanières frondaisons le déroberont aux regards de tous. Il verra sans être vu. Et, de sa retraite parfumée et poétique, il suivra d’un oeil humide et*

Foto 2. Tekening uit 1898 in de "*Inventaire archéologique de Gand*" (fasc. X, nr. 96).
(Copyright S.A.G.)

Foto 3. De leeuw in april 1986. (Foto André Walgraef)

tendre la discrète idylle de la bonne et du tourlourou. Et ainsi s'écouleront en doux loisirs sa vieillesse dorée, loin de la pendule morose dont il fut si longtemps le dessus."

Men had het mis voor ! Amper twee dagen later kwam ter ore dat men zinnens was hem als een vulgaire Leeuw van Waterloo op een heuveltje in het park te plaatsen. Eerst zou men een beschilderde houten afbeelding op natuurlijke grootte maken om het effect van de gekozen plaats te toetsen. De "Flandre" grapte : Arm beest ! Zou men dit portret niet met vier gendarmes te paard flankeren en de leeuw stante pede naar het gesticht van de ouwe stenen sturen om met de Man van het Belfort de schatten door Hermann Van Duyse samengebracht te bewaken ? Men zal in het park gewoon worden aan de decoratieve schildering en na dertig jaar zal dit voorlopig paneel definitief geworden zijn, als de straatjongetjes tenminste het niet in mootjes hakten. Want : "*Cet âge est sans pitié !*". De fysionomie van het roofdier werd duchtig op de korrel genomen : een verwrongen muil als bij razende kiespijn; de staart uitzonderlijk laag ingeplant en veel te lang : na een bocht over de lenden met een kwast tot op de grond; te lange poten en slechts drie. Kortom : een misbaksel; een groteske vergulde poedel; een Chinees monster !...

Maar ondanks alle kritiek was men begin mei aan de vijver een bakstenen taart aan 't metsen, waarop het beeld moest komen.

Origineel idee, schreef de krant : een sculptuur gemaakt om de top van een monumentale puntgevel te versieren zal nu lager dan de straat aan de voet van een talud, midden coniferen, worden geplaatst.

Gejammer en geklaag ook over de verminking van het natuurschoon, precies in dit mooiste hoekje. "*Combien certains promeneurs étaient heureux d'échapper dans ce jardin à l'obsession de la boule argentée et du petit bonhomme en plâtre tenant dans son panier une provision d'oeufs coloriés, je ne saurais vous le dire.*", schreef een lezer. En een andere : "*Il fut un temps ou l'on critiquait même - et avec raison - les bâtons bariolés qu'on a plantés par-ci par-là, et le grand Pot qu'on a mis du côté de la porte de la Colline. Depuis, on nous a donné ce pauvre Prométhée. Aujourd'hui c'est le fameux lion. Demain, ce sera sans doute un Napoléon en couleur.*"

Half mei was de sokkel voltooid. De tweeëntwintigste stond het "*profane-rende monster*" er, hoe men zich ook had gestruifd.

"Consummatum est !"

De hoop de leeuw, die alles behalve een meesterwerk was, naar het Museum van Stenen Voorwerpen te zien verhuizen, bleek ijdel.

Tweehonderd tweeënvijftig jaar nadat Lodewijk Cnudde hem voor 19 lb. 10 sch. gr. een eerste maal schilderde en vergulde, kreeg hij een laatste beurt.

In schitterend goud, het wit-zwart blazoen omklemmend, met onvolledige staart, maar ongecastreerd, grijnst hij na haast negentig jaar nog steeds

over de "étang aux cygnes", nu veeleer een grote plas wemelend van meeuwen.

BRONNEN

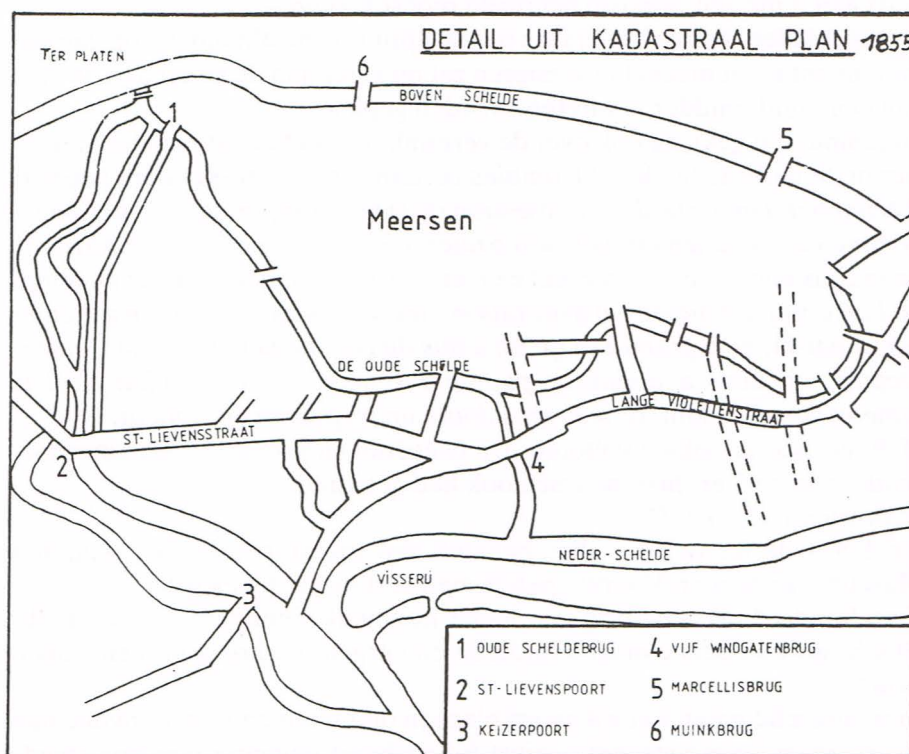
- "La Flandre libérale", 31.01.1897; 25.02.1897; 20.03.1897; 22.03.1897; 02.04.1897; 10.05.1897; 12.05.1897; 16.05.1897; 22.05.1897.
- "Gazette van Gent", 25.02.1897.

André DESPRETZ

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg)

OUDE SCHELDE

De oude Schelde, zie plan, verdween reeds gedeeltelijk in 1837 door de aanleg van de spoorweg in de Muinkmeersen. Enkele jaren later, in 1862-

Demping van deel van 't Oud Scheldeke

De modernisatie van de Stationsstraat omvat de verbreding en verbetering van de rijweg maar ook het dempen van een deel van het Oud Scheldeke, dat op het Van Arteveldeplein zal worden blootgelegd.

Slechts de Gentenaars van middelbare leeftijd zullen zich nog dit Oud Scheldeke herinneren. Het was een kwalijk riekende watertje, dat in geen enkel opzicht nut had en waarover door iedereen steeds werd gekankerd.

De beide overwelfde uiteinden van de verdwenen Schelde-
arm kan men nu nog bemerken naast de Terplatenbrug en aan de Koepoortkaal. Aan de Koepoortkaal wordt die gebruikt als afvoer door een brouwerij. Dit watertje doorsneet het Zuidpark (het werd door de E3-werken aldaar blootgelegd), bereikte het huizenblok tussen de Vijfwindgatenstraat en de Rijke-Klarenstraat, liep achter de school Spanoghé en onder de Lange Vloettestraat én bereikte de Hollainkazerne.

Dit gedeelte, van de Frère Orbanlaan tot voorbij de kazernie, werd in 1939 gedempt. De nieuwere toegang tot de school en het lager gelegen gebied aan de overzijde duiden de verdwenen bedding duidelijk aan.

Dit watertje verdeelde zich in twee armen. Een ervan liep achter de huidige cinema Capitole en kon men tussen twee hotels vlak bij het Van Arteveldeplein zien. Tussen deze twee inrichtingen, waarvan de ene een restaurant en de andere een elektriciteitszaak is geworden, zal men nl. nu nog een deur bemerken. Vroeger was daar een hekken dat de toegang tot dit watertje afsloot.

Deze laatste arm zet zich nu, gedeeltelijk overwelfd, gedeeltelijk slecht gedempt, verder onder het Van Arteveldeplein. En het is dit deel Stationsstraat - Van Arteveldeplein, dat men zal opzoeken, ruimen en beter dempen, nadat een rioleringsnet eraan is gelegd.

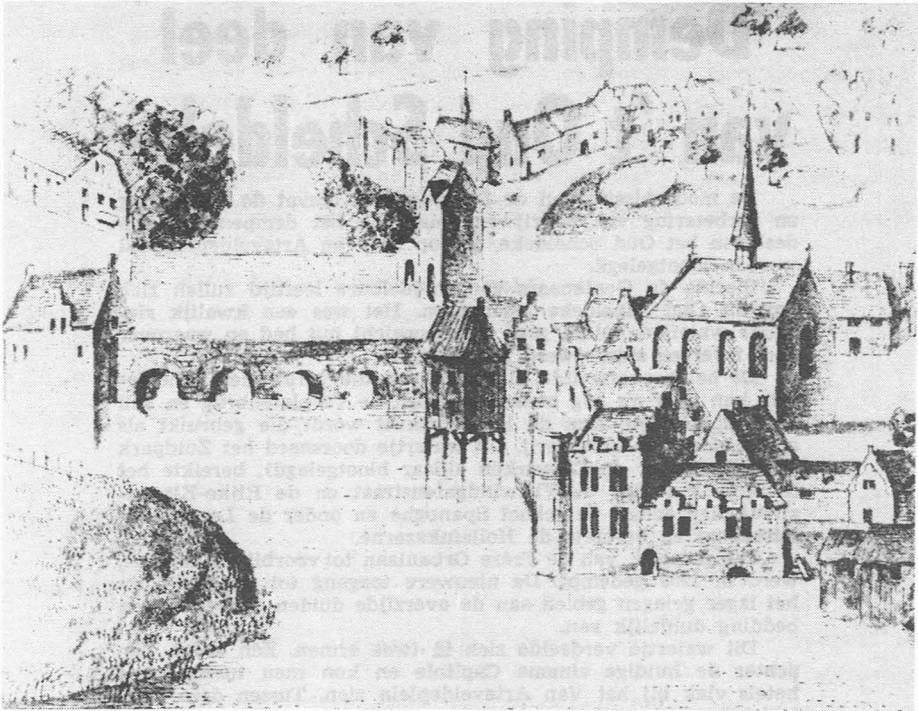
Uit dagblad "Het Volk" 14 januari 1972.

1863, werd een gedeelte der oude Schelde overwelfd, bij de aanleg en op-hoging van de Frère Orbanlaan. De verbinding met de Schelde, aan de Kui-perskaai, werd overwelfd in 1884 (vandaar de naam Oude Scheldestraat). Het overwelfen van de Oude Schelde vanaf Ter Platen tot stroomafwaarts het brugsken onder de St-Lievensboulevard, gebeurde in 1880.

Het Oude Scheldebrugsken (een stenen boogbrugje) daterend van 1675, dichtbij een sluis gelegen, in de nabijheid van de Muinkbrug en liggend over de Oude Schelde, vandaar zijn naam, verdween in 1880 bij de aanleg van de Ter Platenbrug.

In 1913 verdween één der laatste stukken van de Oude Schelde aan de Ten-toonstellingslaan.

Tijdens de aanleg van de oprit van de E3 weg in het Koning Albert park (door de Gentenaars beter gekend als het Zuidpark) was een klein deel van de overwelfde Schelde tijdelijk zichtbaar.

De vijf (?) windgatenbrug volgens tekening van schilderij anno 1534 gezien vanaf de Neder-Schelde

Door de overwelving en opvulling van de Oude Schelde verdwenen in totaal elf brugjes welke nog te zien zijn op het kadastraal plan van 1855.

De meeste van die brugjes hadden echter geen naam.

In "Ghendtsche Tydinghen" van juli 1983, verscheen een uitgebreid artikel over de Oude Schelde van de hand van de heer M. Van Wesemael.

VIJFWINDGATENBRUG

Volgens Steyaert werd deze brug zo genoemd omdat de wind er uit vijf windstreken (of gaten) waait. Volgens anderen echter bezat de sluis bij de brug vijf windgaten en werd de brug daarnaar genoemd.

Ze lag over de Kleine Schelde, welke rond 1290 gegraven werd om er de Oude Schelde met de Neder-Schelde te verbinden (zie plan)

De brug bevond zich op het einde van de Lange Violettenstraat.

Volgens M. Heins werd de brug hersteld of herbouwd in 1415 en had het uitzicht van een Romeinse brug met vier of vijf bogen, welke nog te zien waren op plannen uit de 17de eeuw.

De vijf Windgatenpoort, een versterkte binnenpoort, werd na de brug gebouwd in 1325. Ze verloor haar nut in 1383 door de bouw van de St.-Lievens- en Keizerpoort. In uitvoering van het besluit van Keizer Karel verdween de poort in 1554.

De vijf Windgatenstraat, genoemd naar de brug, werd aangelegd in 1855. Daartoe werden een aantal huizen in de Lange Violettenstraat gesloopt tussen de St.-Joriskapel en de vijf Windgatenbrug.

De brug verdween voorgoed in 1937 toen de Kleine Schelde overwelfd werd. Uit het dagblad "Vooruit" van 17 november 1937 citeren we :

"Het oud Scheldeken, dat in zomertijd, de wijk begrepen tussen het Arteveldeplein en de St.-Lievenspoort verpest, verdwijnt.

... bouwen ener riool tussen Vijf Windgatenbrug en Neder-Schelde, bouwen ener riool in een deel der Brusselse straat, het wegbreken der pijlers van de Vijf Windgatenbrug en het bouwen van de kademuur aan het gedeelte van de Neder-Schelde, waar de riool uitmondt. Voorziene tijd : 150 dagen."

HET MEERHEMKANAAL

Over dit kanaal met een breedte van 10 tot 16 m, ontstaan in de 13de eeuw en gelegen tussen de Chartreuzenplaats en de Tolhuisplaats, lagen vijf bruggen :

1. De Chartreuzenbrug of Fraterbrug

De naam werd ontleend aan het daarbij staande klooster, welke men van af 1584 de Chartreuze noemde. Vanaf deze brug geleidt de Rode Lijvekensstraat naar de Slijpstraat. De stenen brug werd vernieuwd in een houten draaibrug in 1812, ze was toen 13,25 m lang en 3,4 m breed.

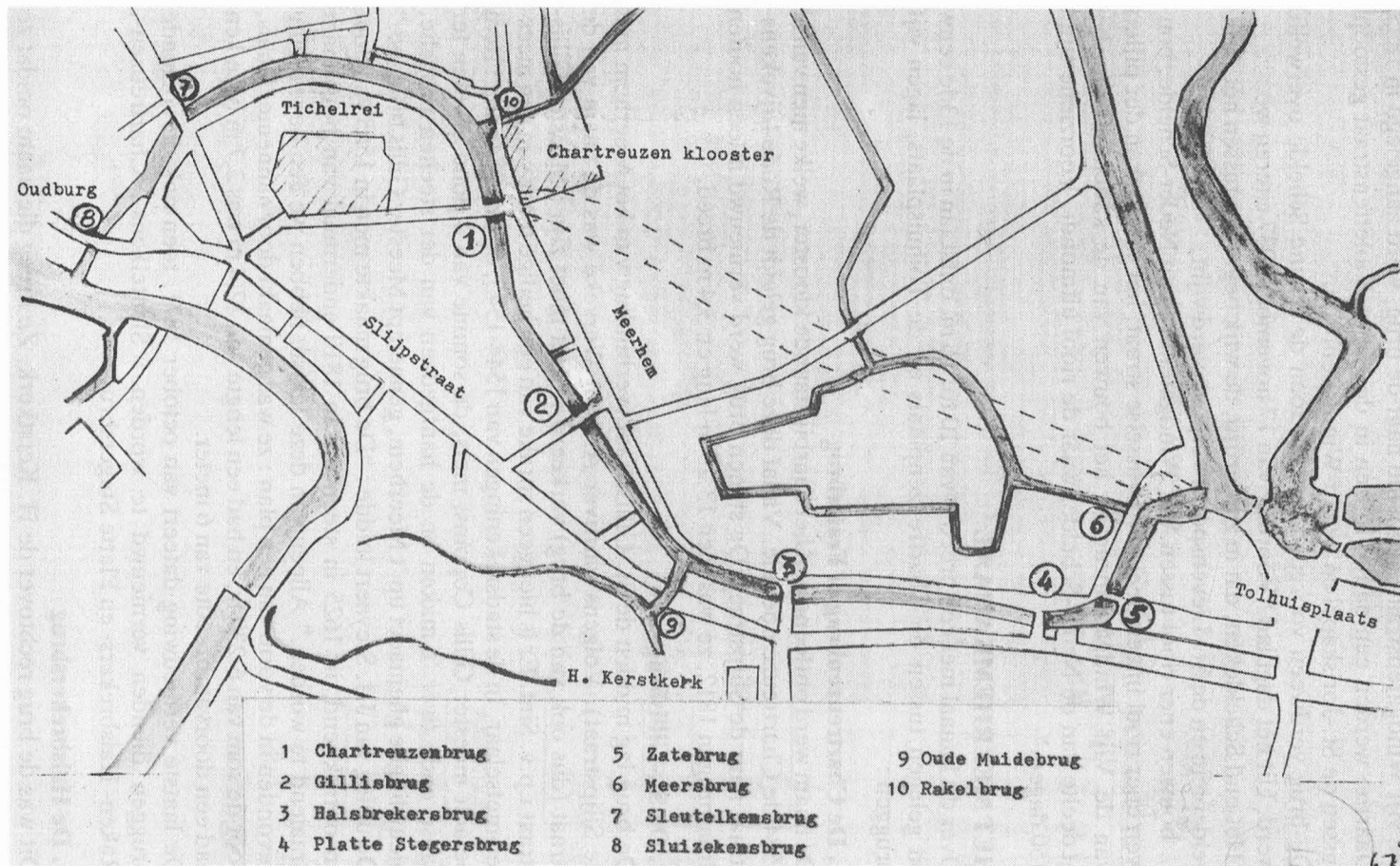
2. De St.-Gillisbrug

De brug lag midden de St.-Gillisstraat (verbinding van het Meerhem met de Slijpstraat). Volgens schrijver A. Van Werveke was de naam van de straat (dus ook van de brug) verkeerd : "Het moet zijn : Meester Gillisstraat i.p.v. Sint. Er is hier geen sprake van een heilige maar van een meester-metselaar. In de stadsrekeningen van 1544-1545, op blz. 254 staat : Item betaelt meester Gillis Coppins, mets, de somme van 4 pond grooten ter cause ende over 't maken en de hantgedaen van der steenen brugghe, nieuwlinghe ghemaect up 't Meerhem, genaempt Meester Gillis brugghe." De uitleg van J.J. Steyaert luidde : "De brug maakte men in 1565 van hout en optrekkend, in 1625 in steen om in 1810 andermaal van hout maar draaiend te worden." Alleen van deze laatste hebben we een bevestiging gevonden in de vorm van een plan : ze was gemaakt door aannemer Buels, voor de som van 6.230 fr, en had een lengte van 12,4 m was 2,7 m breed en had een doorvaarbreedte van 6 meter.

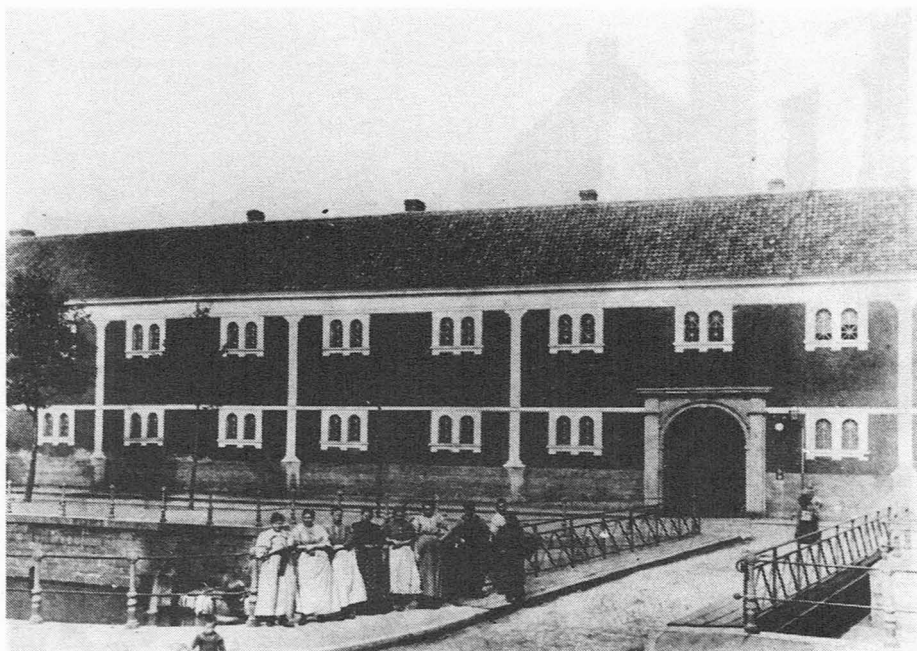
De laatste vernieuwing dateert van october 1871, toen ook de volgende bruggen dienden vernieuwd te worden : Sleutelkens-, Chartreuzen-, Raken- Halsbrekers- en Platte Stegersbrug.

3. De Halsbrekersbrug

Dit was de brug rechtover de H. Kerstkerk. Ze kreeg die naam omdat ze

Gedeelte van Kadastraal plan van 1846-1854. In stippellijn de latere Tolhuislaan (getrokken in 1901).

Chartreuzenbrug omstreeks 1900.

eertijds zo slecht was, dat men schrik had er over te gaan of dat men schrik had zijn nek te breken !

Het was een houten brugje tot in 1804, toen werd het vervangen door een houten draaibrug van ± 4 m breed.

4. De Platte Stegersbrug

Zo genoemd naar de andere oever, alwaar de loskaai en de watertrap, de platte steger of steiger, platter was dan elders.

In 1726 werd, door architect De Broe, een nieuwe houten brug getekend. Deze vaste brug werd veranderd in een houten draaibrug in 1810; ze had een lengte van 13,5 m en was 2,8 m breed.

5. De Zatebrug (Werfbrug)

Werd genoemd naar de nabijgelegen scheepswerf die men hier de "Zate" noemde. Volgens bepaalde plannen was het eerst een voetbrugje dat in 1838 veranderd werd in een houten draaibrug met een lengte van 14 m, 2,7 m breed en een doorvaarbreedte van 6 meter.

Een tweede vernieuwing greep plaats in 1867-1868 door de Gebr. Berlo voor de prijs van 39.091 fr., daarin begrepen de prijs van de vernieuwing van de even verder gelegen Meersbrug, welke volgens het jaarverslag van Gent in puinen dreigde te vallen.

Het Meerhemkanaal en de Halsbrekersbrug.

Vooran de Zatebrug, verder de Platte stegersbrug en de Halsbrekersbrug.

Foto "Copyright Persagentschap ROL"

6. De Meersbrug

Deze houten brug over de omwalling, gegraven in 1484 (1) verdween na de bouw van de Meerhembrug in 1904.

De vijf eerste bruggen verdwenen in 1904-1905 bij de demping van dit gedeelte van het Meerhemkanaal ook wel Schipgracht genoemd. Deze demping was nodig voor de gezondmaking van de wijk van het Meerhem. De opvulling gebeurde bij middel van aarde voortkomende van de aanleg van de nieuwe haveninrichting. De aannemer van al deze werken was Theo De Pauw. Hij vroeg hiervoor de som van 7.643 fr. Tegelijk met de demping van het Meerhemkanaal werden verschillende nieuwe straten ontworpen waaronder de (voor die tijd) zeer brede Tolhuislaan.

Het tweede gedeelte van het Meerhemkanaal, ook wel Schipgracht genoemd en gelegen langs de Tichelrei tussen het Fratersplein en zijn uitmonding in de Leie, werd gedempt op het einde van 1947 en begin 1948. Daardoor verdwenen terug twee brugges : (zie ligging op plan)

7. De Sleutelkensbrug

Ze lag tussen de Korte en de Lange Steenstraat (Grauwpoort) en werd vroeger de oude Schaa Brug genoemd (1324, eerste vermelding).

De tweede benaming komt van een herberg "De Sleutelkens", welke er in de 18de eeuw nog was.

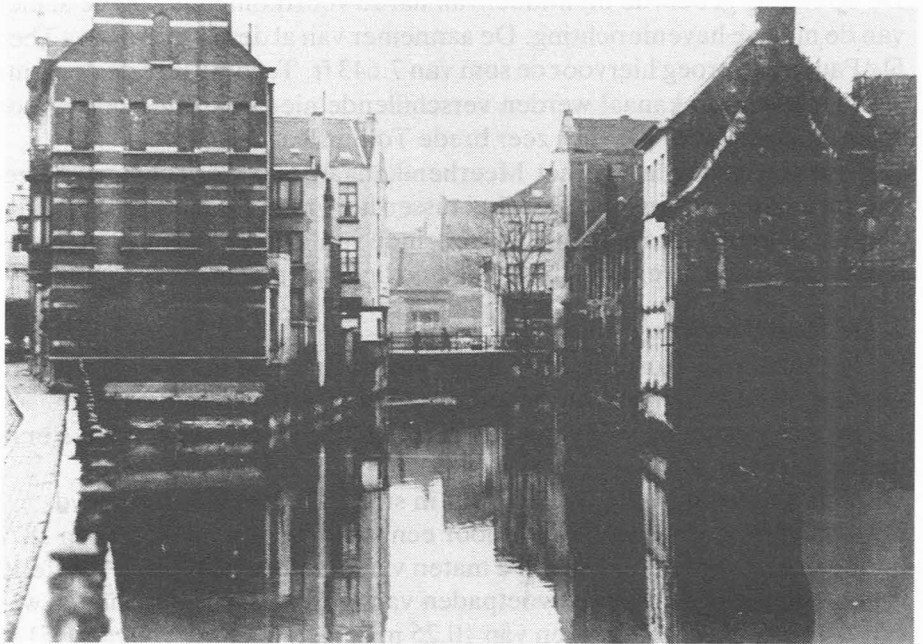
De brug was gebouwd op vouten, dus in steen. Rond 1395 vernieuwd.

De stenen brug werd vervangen door een vaste houten in 1836 en in 1871 door een metalen constructie. De maten van deze laatste waren : lengte 10 m, breedte rijweg 6 m, twee voetpaden van elk 2 m. Voor de schepen was een doorvaarbreedte voorzien van 10,25 m en een vrije hoogte van 1,51 m (het dossier berust in het stadsarchief van Gent).

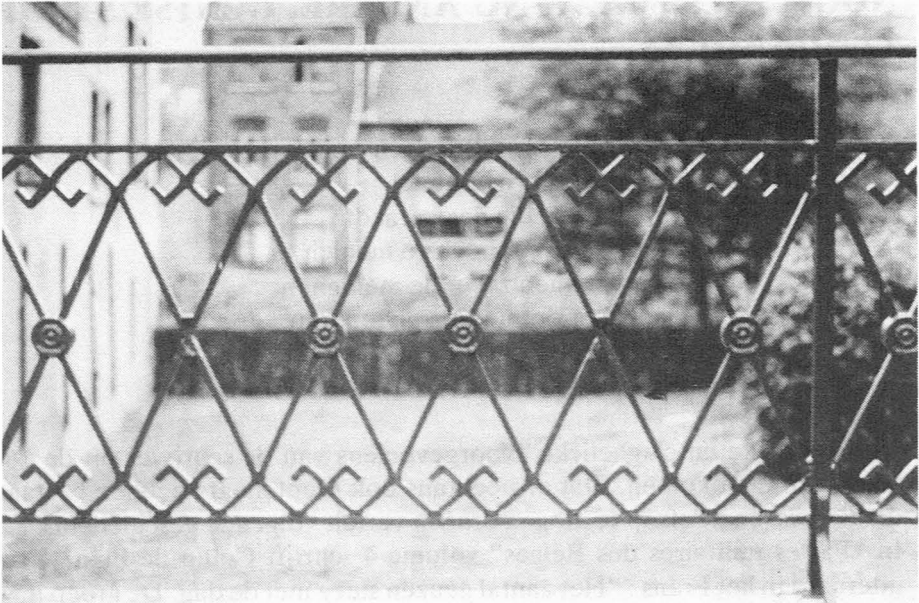
(1) Zijarm van de Lieve - Zie G.T. 1979 blz. 267 : rivieren en kanalen te Gent.

Sleutelkensbrug gezien vanaf het Sluizeken.

De Sluizekensbrug gezien vanaf de Lange Steenstraat.

De voormalige Sluizekensbrug.

8. De Sluizekensbrug

Deze brug lag in de Oudburg en werd ook wel de nieuwe Schaapbrug genoemd. Op deze brug bevond zich vroeger de Waterpoort : het was een toren of kleine sterkte De eerste vermelding in de stadsrekeningen : “tussen der Ouder Scaefbrucgen en ter Nieuwer”-anno 1324.

De brug was in steen in 1523 en 1531. Ze werd in 1871 herbouwd als vaste metalen brug : 12 m lang, 7 m rijweg en twee voetpaden van elk 2,5 m.

Aan de onderbreking van de huizenrij in de Oudburg kan men nog steeds zien waar de Schipgracht in de Leie uitmondde.

M. LABYN
(’t vervolgt)

NOGMAALS, MAAR NU ANDERE, GENTSE STROP- PENDRAGERS

O strop, strop ! wat suldi noch
bloets kosten ende hoe quaet
heeft hij gedaen, die desen raedt
eerst upgaf, want er noch zo menich
verwijt af commen zal ende menighen
dootslach daer omme sien ghebueren,
dat deerlick ende claghelic wesen sal,
duchte ick. (1)

De “deerlicke en claghelicke” voorgevoelens van de schrijver uit de 16e eeuw zijn uitgekomen. Dat er nochtans ook Gentenaars hebben bestaan die fier waren de strop te mogen dragen vertelt volgende geschiedenis.

In “Fastes militaires des Belges” volume 4 schrijft Collin de Plancy, (2) uiteraard in het Frans : “Het aantal geuzen steeg met de dag. De groep mistevredenen werd steeds groter. De doodstraf uitgesproken over graaf van Egmont viel de Belgen zeer zwaar. Vooral de Gentenaars waren verontwaardigd want ze hielden van Egmont. Een korps Gentse soldaten, die Filips II tot dan trouw hadden gediend, scheidde zich nu van de hertog van Alva, verbrandde de Spaanse banier en nam de kentekens van de geuzen aan. (3) Het waren dappere ruiters op wie de hertog rekende. In zijn woede en getrouw aan zijn strenge regels, beval hij dat iedere man van dit korps die gevangen genomen werd, welke rang hij ook had, zonder vorm van proces moest worden opgeknoopt. Maar Alva kende de Gentenaars niet. De dappere mannen lieten hem weten dat, om de uitvoering van het vonnis te vergemakkelijken, ze steeds een strop waaraan een nagel gebonden, rond de hals zouden dragen”.

Tot daar de Plancy die geen enkele referte aangeeft om de geschiedenis te staven. We wilden er het fijne van weten en doken in onze documentatie. (4)

In het midden van de 16e eeuw bestond de zware cavalerie uit 15 benden ordonnancetroepen (bandes d'ordonnance) uitsluitend gerekruteerd in onze provincies en uit eenheden haakboogschutters te paard meestal samengesteld uit Spanjaarden. (5) De lichte cavalerie (chevau-léger) waarin ook veel Belgen dienden, bestond voor de rest uit vreemdelingen. (6) De ordonnance-benden werden geronseld in de graafschappen door wie ze betaald en waar ze gekazerneerd waren. Zo had de “bende” onder het bevel van de gouverneur van Vlaanderen en Artois, graaf Lamoral van Egmont, haar standplaats te Gent. De troep van Egmont, meestal mannen uit Gent en omgeving, was 200 ruiters sterk en bestond uit 40 “hommes

d'armes" van adellijken bloede en uit 80 boogschutters. Ieder edelman had zijn eigen degendrager en page, allen te paard. Bij afwezigheid van Egmont stond de eenheid onder het bevel van Seigneur de Frenzt.

Niettegenstaande er geen uniform was voorgeschreven tooide iedere bende zich in een andere kleur. Zo kleedden de Egmontse ruiters zich in het rood wat hen de naam "Roode Ruyters" ook "Roode Rokken" of kort "Rood-Rocx" bezorgde.

Egmont had ook nog een escadron "chevau-légers" opgericht dat ingekwartierd was in het Spanjaardenkasteel. De eenheid stond onder het bevel van luitenant de la Troullière.

Laat ons even de opsomming maken van de verschillende functies door Egmont uitgeoefend voor hij gevangen genomen werd. Ieder ambt gaf recht op een door het rijk of door het graafschap betaalde persoonlijke wacht :

- Gouverneur van de graafschappen Vlaanderen en Artois. Een lijfwacht van 12 hellebaardiers en 2 trompetters.
- Generaal bevelhebber van 2 benden ordonnancetroepen, die van Vlaanderen en die van Artois (Florent de Montmorency). Een lijfwacht van 15 hellebaardiers, 15 hommes d'armes, 4 trompetters.
- Kolonel-bevelhebber van zijn eigen ordonnance-bende gerekruteerd in Vlaanderen (de Frenzt). Lijfwacht van 12 boogschutters.
- Opperbevelhebber van de lichte cavalerie in de Nederlanden. Een lijfwacht van 34 ruiters.
- Kolonel-bevelhebber van een eenheid lichte cavalerie gekazerneerd in het Spanjaardenkasteel (de la Troullière). Een lijfwacht van 10 boogschutters.

Wie beweerde dat "cumulatie" vroeger niet bestond ?

Alva die geen vertrouwen had in de troepen uit de Nederlanden nam reeds tijdens de verplaatsing van zijn leger naar België enkele maatregelen. (7) Hij schafte o.a. alle ordonnance-benden af. Ook de drie regimenten Waalse infanterie die bij de eerste godsdienst-onlusten door de gouvernante Margareta waren geronseld, werden de laan uitgestuurd. (8)

Alva liet er geen gras over groeien. Nog geen drie weken na zijn aankomst in Brussel (22 augustus 1567) liet hij graaf Egmont, samen met andere nobelen, aanhouden (9 september). Nog diezelfde dag beval Alva dat Egmont zijn luitenant Louis de la Troullière moest opdragen het escadron lichte cavalerie te ontbinden en het Spanjaardenkasteel te verlaten om plaats te maken voor Spaanse infanterie.

Egmont was zeer geliefd bij de Vlamingen. Speciaal in en rond Gent, waar hij burgheer was, achtte men hem zeer. Zijn gevangenneming bracht grote droefheid en verwarring onder de bevolking. De onzekerheid over de verdere ontwikkeling deden velen het land verlaten en uitwijken naar Holland, Duitsland, Frankrijk en Engeland. (9)

Reeds op 21 september werd een dekreet afgekondigd; “Het is aen de afgedankte Soldaeten op pyne van de galge en verbeurte van goederen verboden Dienst te nemen onder uytlandsche Princen”. Dit verbod werd in de maanden die volgden verschillende malen herhaald.

Toen de graven Egmont en Hoorn op 5 juni 1568 te Brussel werden ontvoerd was de verslagenheid algemeen. Velen die tot dan nog getwijfeld hadden, verlieten nu het land en sloten zich aan bij de geuzen. In “Histoire de la guerre de Flandre” tome VII, p. 475 van F. Strada kan men lezen; “Lors qu’on eût remarqué cette grande passion des Flamans & l’aversion qu’ils avoient pour le Duc d’Albe, on jugea que cette exécution estoit l’établissement & le plus puissant appuy du parti des confederez; & l’on en tira ce presage que la Flandre seroit bien-tôt remplie de troubles & de tumultes, contre l’opinion de Duc d’Albe”.

Laten we nu alle punten die de geschiedenis van de Plancy kunnen staven op een rijtje zetten;

- Egmont had een groot aantal militairen onder zijn bevel die reeds vóór maar ook na zijn gevangenneming werden ontslagen en dus zonder broodwinning kwamen te staan.
- De meeste troepen waren gerekruteerd in Vlaanderen, veelal in en rond Gent.
- Egmont was zeer geliefd bij de Vlamingen dus kan men veronderstellen dat die genegenheid ook onder de soldaten heerste. De gevangenneming en de terechtstelling hebben zeker het misprijzen tegen Alva en de Spaanse troepen verhoogd.
- Reeds de tweede week na de aanhouding van Egmont werd bij dekreet verboden “op pyne van galge” dienst te nemen in andere legers. Daar deze waarschuwing meermaals herhaald werd kan men aannemen dat er veel soldaten naar de geuzen overliepen.
- Vaernewyck schreef op 18 mei 1568 in zijn dagboek dat twee officieren uit het huis van Egmont, die met de geuzen vochten, door de Spanjaarden werden gevangen genomen. Beide officieren lieten het leven op het schavot.

De mogelijkheid dat er zich een groep Gentse ruiters heeft gevormd om Alva te bestrijden is dus zeer reëel. Aan de lezer om te oordelen.

de Plancy sluit zijn verhaal met te beweren dat het gedeserteerde korps zich in de vele gevechten die nog volgden zodanig heeft onderscheiden dat de strop en de nagel aanzien werden als een ereteken. Ze zouden aan de oorsprong liggen van het dragen van de nestel (aiguillette) door de cavalerie en de gendarmerie.

Roger VAN AERDE

BIBLIOGRAFIE EN NOTEN

- (1) Jan Van den Vivere; Chronijcke van Ghendt, in 't licht gegeven door F. De Potter, p. 161. -1885-
- (2) Collin de Plancy; Fastes militaires des Belges, ou histoire des guerres, sièges, conquêtes, expéditions et faits d'armes, qui ont illustré la Belgique depuis l'invasion de César jusqu'à nos jours. 4 delen. -1837-
- (3) Geus; uit het Frans "Gueux", noodlijdende, bedelaar, arme. Naam gegeven aan de inwoners van de Nederlanden die in opstand kwamen tegen Filips II. Op 5 april 1566 kwamen ze gekleed als schooiers, voorzien van een bedelzak en eetkom, de voorges Margareta de afschaffing van de inquisitie vragen. De bedelzak en de eetkom bleven hun kenteken.
- (4) - Ph. Blommaert : Vlaemsche Kronyk of Dagregister. -1839-
- Ch. Bor : Oorsprong en begin der Nederlandse oorlogen. -1621-
- G. Chapuys : Histoire générale de la guerre en Flandre. -1623-
- P.B. De Jonghe : Ghendsche geschiedenissen. -1752-
- De Mendoga : Commentaires sur les évènements de la guerre des Pays-Bas, 1567-1577. 2 delen. -1860-
- V. Fris : Histoire de Gand. -1913-
- E. Gossart : Espagnols et Flamands au XVIe siècle. -1905-
- G. Guillaume : Histoire des Bandes d'ordonnance des Pays-Bas. -1896-
- Kervyn de Lettenhove : Histoire de Flandre. Deel IV. -1850-
- Rouen : L'armée Belge. -1896-
- F. Strada : Histoire de la guerre de Flandre. -1712-
- E. Van Meteren : Historie der Nederlandsche geschiedenis. -1618-
- Marcus Van Vaernewyck : Troubles en Flandre au XVIe siècle. Traduit en Français par H. van Duyse. 2 delen.
- Het Leger de Natie, vanaf 1947 verschillende nummers.
- (5) Haakboogschutters (arquebusiers) in Frankrijk ook dragonders genoemd. Deze ruiters kwamen samen met het leger van Alva naar Vlaanderen.
- (6) De "chevau-légers" stammen af van de middeleeuwse cavalerie gevormd uit leenmannen. Die eenheden, vendels genoemd, bestonden uit 100 tot 250 ruiters.
- (7) Om de ketterij in de Nederlanden eens en voor altijd de kop in te drukken stuurde Filips II de graaf Alva, aan het hoofd van een machtig leger naar België. De "armada" bestond uit meer dan 17.000 infanteristen en 1.200 cavaleristen gersonseld in Spanje, Italië en Albanië. Het leger scheepte in midden april 1567. De voorwacht kwam in Brussel aan op 9 augustus. Alva zelf betrad de hoofdstad op de 22ste van dezelfde maand.
- (8) Hier spreekt men voor de eerste maal over de fameuze "Regiments Wallons" die gedurende meer dan een eeuw de slagvelden zullen overheersen. In de Waalse regimenten streden ook veel Vlamingen.
- (9) De meeste vluchtelingen gingen naar Holland en Duitsland. Ook Engeland trok de hervormden aan. Reeds in 1566 waren 20.000 Vlamingen de plas overgestoken. In 1573 was de kolonie er aangegroeid tot 60.000 zielen.

PUZZEL 1986

Wat is er gebeurd ? Was het werkelijk zó moeilijk ?

Vorige jaren was het “puzzelnummer” nauwelijks verschenen of de goede antwoorden vielen al in onze bus, in sommige gevallen minder dan 24 uren na ontvangst van het tijdschrift.

Deze keer zullen de meesten van onze leden Gh.T. ontvangen hebben op 19 maart. Vanaf de 20e zaten wij in spanning te wachten om te weten wie in 1987 de vlugste zou zijn om ons het juiste antwoord te bezorgen en... we zagen niets. Er heerste een doodse stilte op het puzzelfront. Einde maart kwam : niets. 5 april = 0. 10 april = 0. Niet te geloven ! 15 april : niets.

En dan, eindelijk 16 april : het eerste antwoord (en nog goed ook), enkele uren later gevolgd door het 2e goede antwoord. Op 21 april het 3e goede antwoord, op 29 april gevolgd door Nr. 4 met één foutje en als 5e en laatste binnen de termijn iemand die, alhoewel hij maar 11 goede antwoorden had op de 18, er toch in geslaagd was de te zoeken persoon te vinden.

Dus slechts 3 volledig correcte antwoorden.

Eerst even de juiste oplossing.

De Gentenaar die wij zochten was Lodewijk Lievevrouw-Coopman.

Deze kon op de volgende manier gevonden worden :

1. Marcus van Vaernewijck.
2. Karel van Lorreinen.
3. Dominicus De Waghmakere.
4. Lambrecht Lambrechts.
5. Karel Van de Woestijne.
6. Florimond Van Duyse.
7. Hippolyte Van Peene.
8. Albert Mechelynck.
9. Oswald de Kerchove.
10. Lieven Vandevelde.
11. Adolphe Quetelet.
12. François Laurent.
13. Jan zonder Vrees.
14. Filips de Soute.
15. Edward Anseele.
16. Jozef Guislain.
17. Jan Palfijn.
18. Jan Van Eyck.

We geven het toe, er zaten wel enkele venijnige addertjes onder het gras.

Het gebeurde al eens dat verschillende personen volledig klopten met de omschrijving. Om met zekerheid te kunnen uitmaken wie de juiste was, moest men dus de te zoeken persoon reeds gevonden hebben met behulp van de reeds met zekerheid geïdentificeerde personages, maar we geloven niet dat dit een onoverkomelijke moeilijkheid was. Bewijs : in het op de valreep binnengekomen antwoord werd de gezochte persoon geïdentificeerd met behulp van 11 van de 18 personages.

Wij moesten ons neerleggen bij de feiten : het moet inderdaad zeer moeilijk geweest zijn; het is anders niet te verklaren dat een hele schare schrandere puzzelaars die ieder jaar vrij vlug klaar stonden met het juiste antwoord, nu verstek hebben laten gaan.

Nochtans hadden wij zelf de indruk dat, alhoewel niet van de gemakkelijkste, deze puzzel geen onoverkomelijk bezwaar zou betekend hebben voor onze "habitués".

Van de 18 te zoeken personen waren er 16 zó terug te vinden in "Standbeelden van Gent", "Gentse Gevelbeelden", "Gentse Gedenkplaten" en "Gentse Merkwaardigheden" van Karel Haerens.

Zou het mogelijk zijn dat deze handige boekjes nog te weinig bekend zijn bij onze lezers ?

Wij zullen hier toch eens de lijst overlopen van de 18 personen en refereren aan deze boekjes. Wij gebruiken de volgende afkortingen :

Standbeelden van Gent : S.B.

Gentse Gevelbeelden : G.B.

Gentse Gedenkplaten : G.P.

Gentse Merkwaardigheden : M.

Het nummer achter de afkorting duidt de pagina aan.

1. Marcus van Vaernewijck.

In alle namen hebben wij zowel de ij als de y goedgekeurd.

Wij dachten dat de referentie aan "*Den Bonten Mantel*" voldoende duidelijk was. G.B. 91.

2. Karel van Lorreinen.

Karel van Lotharingen zouden wij ook goedgekeurd hebben.

Zoals gezegd werd er nogal lustig gejongleerd met het heden en het verleden. Onze Karel kijkt niet meer neer op reuzetrommels en kraankinderen, maar wel op geparkeerde auto's. M.28.

3. Domien of Dominicus De Waghmakere.

We geven het toe : dat was geen gemakkelijke. De Heer Roger Moreau doet ons terecht opmerken dat Rombout Keldermans een geldig alternatief is.

4. Lambrecht Lambrechts.

Eekstraat alias Dekstraat was een duidelijke verwijzing naar de Kunstlaan. Dus, even wandelen langs de Leopoldskazerne om de plaat te ontdekken die afgebeeld staat in G.P. 46.

5. Karel Van de Woestijne.

Dit was een duidelijke indicatie om eens te gaan zoeken in het Zuidpark. S.B. 114.

6. Florimond Van Duyse.

Wij geloven niet dat dit een moeilijke was. Het zal toch wel voor iedereen duidelijk geweest zijn dat met de Laurent Beeldsnijderstraat de Laurent Delvauxstraat bedoeld werd. M.57.

7. Hippolyte Van Peene.

Niet van de gemakkelijkste. Men moest weten dat men zijn schreden moest wenden naar het Kerkhof van de Heuvelpoort. Als we dat wisten, dan konden wij "In Steen en Brons van Leven en Dood" eens raadplegen, namelijk op pp. 225-226.

8. Albert Mechelynck.

Volgens ons zeker geen onoverkomelijke moeilijkheid. S.B.80.

9. Oswald de Kerchove.

Hier moest men gaan zoeken in het Citadelpark. S.B.65.

10. Lieven Vandevelde.

Dat het over de Gebroeders Vandevelde ging was duidelijk, maar wie : Lieven of Jozef ? Dit was maar met zekerheid vast te stellen na reeds de naam gevonden te hebben van de gezochte persoon. Wel wat venijnig natuurlijk. Joseph Vandevelde hadden wij ook goed moeten rekenen. S.B.106.

11. Adolphe Quetelet.

Hier was het niet zo direct duidelijk. Men zou kunnen denken "Kiosk op de Kouter", maar anderzijds verwezen de referenties aan Koningin Elisabeth, Koningin Wilhelmina en de Duitse Keizer duidelijk naar de Koornmarkt. Een andere adder was de voornaam : Adolf, Adolphe of Adolphus zoals vermeld op de gedenkplaat zelf ? G.P.57.

12. François Laurent.

Toch niet zo moeilijk. S.B.71.

13. Jan zonder Vrees.

Stukken moeilijker. “De Draecke” verwees wel naar het huis der “Gekroonde Hoofden” op de Burgstraat met daarop de gevelbeelden van de Graven van Vlaanderen, maar er staan er 14 op. Welke was het? Een vuile toer als ge het ons vraagt. G.B.11.

14. Filips de Stoute.

Hier ging het over de gevelbeelden van de Graven van Vlaanderen in de Lange Munt. Onze vriend Van Wesemael had hier genoteerd : Filips de Stoute. Wij keuren eveneens goed : Filips de Schone, want zowel Filips de Stoute als Filips de Schone staan er op afgebeeld met hun zoon en kleinzoon. Wie van de twee het meest op een jachthond geleek laten wij hier in het midden. G.B.57.

15. Edward Anseele.

Dit was een “weggevertje”. S.B.14.

16. Jozef Guislain.

“Gekken” en “Brugsche Poort”. Wie kon het anders zijn ? S.B.50.

17. Jan Palfijn.

Dat was een cadeau. S.B.87.

18. Jan Van Eyck.

Vogelmarkt, Wolleweverskapel, Walpoort. Niet zo moeilijk dachten wij, maar het venijn zat natuurlijk in de voornaam : Jan of Hubert ? M.100.

De uitslag nu : 3 volledig correcte antwoorden. Verleden jaar : 33 ! Als “Primus inter pares”, en dat zal wel niemand verwonderen zeker : Mejuffer Diane Sarteel. Proficiat !

Zij schrijft : “De fout was Hoefslagstraatje, moest zijn Schoenlapperstraatje. Ziezo, wel erg hard moeten zoeken, maar tenslotte toch gevonden. Als je ze zo allemaal op een rijtje ziet staan, lijkt het allemaal zeer logisch en eenvoudig, maar vooral gezien de talrijke wisseloplossingen of “broedertwisten” of al dan niet frans- of nederlandstalige voornamen, voorwaar geen “kinderspel”. Van uit zijn zo welverdiende rustplaats, heeft onze geliefde en betreude “Mister Quiz” ons voor de laatste maal ontelbare uren hard maar boeiend puzzelwerk opgelegd... en ons oneindig veel “geleerd” over onze onvolprezen Stad Gent... Dank u, Mister Quiz !”

Geklopt met nauwelijks enige uren : De Heer Roger Moreau die ons zijn antwoord gegeven heeft onder de vorm van een voorbeeldige methodische tabel waarin alle gegevens gegroepeerd staan met referenties nopens de bronnen die hem toelieten het juiste antwoord te vinden. Zoals “Gids voor

Oud Gent, p. 25”, “Gent van de oudste tijd tot heden”, “Werken aan het Stadhuis”, “In Steen en Brons”, “Gent in Prentkaarten”, “Bezoek ter plaatse”, etc. Merkwaardig genoeg refereert hij geen enkele maal aan de vermelde boekjes van K. Haerens, waaruit dan blijkt dat het mogelijk was, zonder hen, ook de juiste oplossing te vinden.

Het 3e binnengekomen antwoord (ook volledig correct) kwam van een “specialist”, de Heer Luc Lekens.

Merkwaardig genoeg zijn de 3 correcte antwoorden allen gedateerd 15 april, maar de een zal wat rapper geweest zijn om het te posten of in de bus te komen steken.

Als 4e antwoord met slechts één enkel foutje : De Heer Leo Lefebure. Hij schrijft : “Het is de elfde maal dat ik de Puzzel meemaak. Nog nooit is de opgave zo moeilijk geweest. Het is als vroom aandenken aan onze vriend VAN WESEMAEL dat ik er aan gehouden heb mede te dingen en getracht heb alles te beantwoorden. Was het de heer Van Wesemael zijn zwanenzang ? Maar... alles wees er op dat de 3e vraag Keizer Karel was op het hoektorentje van het stadhuis, en dat zo dicht bij zijn grote liefde, Isabelle van Portugal”. Wij nemen onze hoed af voor deze scherpzinnige redenering, zij het dan ook dat ze niet helemaal klopt wegens de passage in de opgave “meerdere tijdgenoten zijn hem komen vergezellen, zelfs gekroonde hoofden.” Daaruit viel af te leiden dat het niet over een gekroond hoofd ging. Dat heeft de Heer Lefebure ook begrepen en hij heeft dan maar een gok gedaan : August Van Lokeren. Aïe ! Toch gelukgewenst, Mijnheer Lefebure.

Enkele uren vóór het verstrijken van de termijn viel het antwoord in onze bus van de Heer Odilon Beirnaert. Alhoewel hij blijkbaar in tijdnood zat heeft hij het toch klaargespeeld, met behulp van slechts 11 juiste identificaties, het hoofdpersonage te vinden.

Hij schrijft : “Wijlen Heer Van Wesemael liet inderdaad de moeilijkste aller puzzles na ! Nooit heb ik zovele opzoekingen en zoektochten gedaan, en... wellicht tevergeefs. Want, als ik, naar alle waarschijnlijkheid, wèl het hoofdpersonage gevonden heb, vond ik van de te zoeken namen slechts elf. Door samenstellingen en deducties, kwamen de ontbrekende letters aan het licht. Ik heb er toch weer plezier aan beleefd en dat is het bijzonderste.” Met deze woorden van de Heer Beirnaert willen wij besluiten, in de hoop dat zo veel anderen die er niet in geslaagd zijn de puzzel op te lossen er toch “plezier zullen aan beleefd hebben.”

H.C.

BIBLIOGRAFIE

Onlangs verscheen bij de Uitgeverij KRITAK te Leuven het boek "Een Vlaming ontdekte Afrika. Pieter Fardé. Feiten, fraude, fictie."

De auteur is André Capiteyn, een naam die de meeste Gentse heemkundigen wel familiair in de oren zal klinken, al was het maar wegens het feit dat hij de mede-auteur was van "In Steen en Brons van Leven en Dood", de inventaris van de waardevolle grafmonumenten.

Pieter Fardé is ook al een naam die ver van onbekend is : die Gentse Broeder Recollet die in de 17e eeuw door zijn Orde met een belangrijke opdracht naar Jeruzalem gestuurd werd en daarbij een reeks ongelooflijke avonturen beleefde : schip aangerand door piraten, Fardé verkocht als christen-slaaf, vrijgekocht, avontuurlijke tocht dwars door Congo en Angola, schipbreuk, maanden alleen op een onbewoond rotseiland, terug gevangen genomen door Moorse piraten, etc. etc.

Minstens een 50-tal boeken en publicaties werden gewijd aan Pieter Fardé en zijn avonturen.

Maar in hoeverre kloppen al die mooie verhaaltjes, die zich 3 eeuwen geleden afspeelden, met de werkelijkheid ?

Dit is de vraag die André Capiteyn zich gesteld heeft en hij is op zoek gegaan achter de waarheid, op een grondige manier en zonder zich moeite te besparen. Om ze te achterhalen is hij niet alleen gaan snuisteren in allerlei bibliotheken en archieven, maar hij is zelfs naar Afrika getrokken. André Capiteyn is een archeoloog. Velen menen nog altijd dat de meeste archeologen droge mensen zijn die een droog vak beoefenen. Capiteyn helpt dit misverstand uit de wereld. Zijn boek is bijzonder vlot en op een plezante manier geschreven, het leest als een roman.

Verzorgde druk, 200 bladzijden, rijkelijk geïllustreerd, 595 fr.

In de loop van 1985-1986 verscheen er een interessante studie over de Gentse trams, van de hand van Erik De Keukeleire.

Het werk bestaat uit 4 delen.

Het eerste deel heet "Historisch Overzicht van de Gentse Tramwegen 1897-1934" en is in feite een compilatie van artikels verschenen in "Het Volk", "De Gentenaar" en "De Gazette van Gent", aangevuld met uittreksels uit verslagen van de gemeenteraadszittingen, K.B.'s en M.I.V.G.-informatie.

Deze band omvat 156 bladzijden (210 x 297 mm.) met 4 kaarten en 92 foto's. Prijs : 300 fr.

De 2e band is getiteld "Bijlage bij het Historisch Overzicht van de Gentse Tramwegen 1897-1934". Hij bevat een keuze van 200 berichten en (meestal amusante) anekdoten die de auteur geselecteerd heeft uit 20.000 kranten. Prijs : 200 fr.

De 3e band is gewijd aan de eerste buurttramlijn in Oost-Vlaanderen en is getiteld "De eerste jaren van de stoomtram naar Zomergem (1886-1898)". Prijs : 200 fr.

Band 4 tenslotte, heeft het over "Het Experiment met de Gyrobus op de lijn Gent (Zuid)-Merelbeke" in 1956-1959. Prijs : 300 fr.

Waar te bekomen ? Bij de auteur Erik De Keukeleire - E-3-plein 93 - 9218 Ledeberg.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

De Heer **E. Levis** zit met de volgende vragen :

"In 1957 maakte C. Vanderhaegen dit leuke beeldje van Lène Maréchal. Het is van donkerbruin geglakt plaaster en meet 47 cm. (voetstuk 11,5 cm. x 10 cm. x 5,5 cm.).

Op de voorzijde van het voetstuk : "Hélène Maréchal". Bovenzijde achteraan : "57 C. Vanderhaegen".

Mijn vraag luidt :

- Wie is (was) C. Vanderhaegen ?
- Werd dit beeldje gemaakt en verkocht ter gelegenheid of ten voordele van een of ander ? (In 58 is Hélène wel 65 jaar geworden).
- Hoeveel exemplaren werden er vervaardigd ?
- Om het even welke bijkomende inlichtingen zijn welkom.

Antwoord op de vraag van de Heer **J. De Vriesere** (Gh. T. 1987 - Nr. 2 - p. 115).

De Heer **Guido Cornelis** schrijft ons het volgende :

Gevolggevend aan de wens van de Heer J. De Vriesere, verschenen in G.T. nr. 2, kan ik hem het volgende mededelen.

In de "Wegwijzer" van 1933/34 vind ik in de "Werkhuisstraat" te Gent, huisnummer 180, het volgende :

Fabrique Belge d'Allumettes (S.A.), Roche et Cie.

Ik vermoed dat deze straat verdwenen is; ze lag tussen Leiekaai en Drogensteenweg.

Of deze fabriek de "Ganda Match" fabriceerde is mij ook niet bekend.

Dhr. De Vriesere is nu toch al één fabriek in 't Gentse rijker...

P.S. : Onder de rubriek "Phosphorstekjesfabriek (Fab. d'allumettes chimiques) is volgende benaming terug te vinden : Fabrique Belge d'Allumettes (S.A.) Rochet et C°.

Reactie van de Heer **David Maes** :

Als antwoord op de vraag van de Heer De Vriesere in Gh. T., 1987, nr. 2, kan ik het volgende mededelen.

Op de plaats waar ik nu woon, zijnde de Leiekaai, meer bepaald het gedeelte tussen de Kaarderijstraat en de Lieremanstraat, stonden vroeger de gebouwen van een van de geciteerde luciferfabrieken.

De juiste naam van deze fabriek heb ik tot mijn spijt nog niet kunnen achterhalen. In de volksmond werd ze de "stekskensfabriek" genoemd. Toen ik enkele jaren terug mijn bescheiden koertje van een nieuw plaveisel wou voorzien, ontdekte ik onder de oude dallen een gedeelte van de oude fabrieksvloer. Mijn naaste buur vertelde me dat er onder zijn keuken nog een metalen citerne zit welke zou gediend hebben om er het sulfer in op te slaan. Diezelfde buur zag zich bij de aanleg van zijn tuin voor een reuzegroot probleem geplaatst onder de vorm van een massief blok beton dat eens de fundering was van de laadbrug waarmee de schepen die in de Leie lagen, gelost werden. Om deze weg te camoufleren legde hij er bovenop een rotstuintje aan. Nadat deze luciferfabriek haar activiteiten gestopt had werd er in de gebouwen een tapijtfabriek ondergebracht met de naam Manufacture De Tapis Royal Axminster waarvan de hoofdzetel op de Coupure nr. 4 te Gent gevestigd was. Wanneer de gebouwen afgebroken werden, is me ook niet bekend. Wel staat vast dat de huizen die ervan in de plaats kwamen gebouwd werden omstreeks de jaren '58. Naar men mij vertelde zouden er zich nog heel wat funderingen onder onze huizen te vinden zijn, maar om begrijpelijke redenen ben ik nog niet van plan om archeologische opgravingen te beginnen in mijn living. Ik hoop dat het voorgaande ertoe kan bijdragen het raadsel op te lossen, want ook ik zou graag de naam kennen van de luciferfabriek die op deze plaats gevestigd was.

Wij vestigen er de aandacht op dat men gedurende de Duitse bezetting, in 1942, gemeend heeft de Werkhuisstraat te moeten herdopen in Lieremansstraat.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Professor P. Schmidt van het Bisschoppelijk Seminarie op de Reep schrijft ons :

“Misschien is het interessant te vermelden dat onze (zeer rijke) seminariebibliotheek sedert enige tijd toegankelijk is voor het publiek. Onder de ± 90.000 banden bevindt zich ook heel wat historisch materiaal, en met name een kleine afdeling plaatselijke geschiedenis en archeologie. Belangstellenden uit de Heemkundige Kring, die met dit materiaal eens zouden willen kennis maken, zijn welkom !”

Dit is bijzonder goed nieuws voor onze leden en wij danken Prof. Schmidt van harte voor dit aanbod.

GÊNSCHE PRÂOT

Jan Pek, en êwe gênsche peste, hao nen trekhond gevonde; smirreg in te lielik om de pûurte van d'helle te wachte.

- Wacht, zei de Pek, binst dat hij hem en dikke kûurde aan zijn kele bond; dat es îene die vuil genoeg es, om de zatlappen uit d'hirbirge te jaoge; in fier gelijk ne kommandant trokt er hij rechte mee nâor de Café du Nord.

- Bonzoer, zei de Pek, aost hij binnenkwam.

Al de meinsche schoten in ne lach.

- Wa lîeleke bîeste, riep Fliepe, zeg kamerâod, wâor hêdde den diene gestole ?

- Zwijg, zei de Pek, dat es ne gelferden hond !

Geeft hem ne kîer iets mee u slijnk hand, hij en zal het nie pake.

- Zoed hij ? zei Fliepe, die zuust e makrontâortse in zijn hand hao, dat hij gekocht hao veur zijn kleine; da zoe'k ne kîer wille zien.

- Probeert, zei de Pek, geeft hem mâor da tâortse; den duvel rek mij aost er hij aan komt.

In Fliepe stak de tâorte dichte bij zijn muile.

Hap ! zei den hond, in de tãorte was binne.

- Eie ! riep Fliepe. Gij smirregen dief ! Hij bijt hãost mijn vingers af !

Pek verschoot er zelve van.

- Wacht ! lieleke loeder ! zaid hij ezûu. Aos ge thuis komt gãod en ranse-
lijnge krijge, mij ezûu afronten aandoen; 'k ben kwãod op i !

Hij dronk zijnen dreupel uit in trok op mee zijn fideelke.

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen aan de talrijke vragen naar oude nummers van ons tijdschrift "Ghendtsche Tydinghen", doen wij een beroep op uw medewerking om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt.

Een overeen te komen vergoeding voor deze vriendendienst kan desnoods overwogen worden.

De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg), alle zondagen van 10 tot 12 u.

Het D.C. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus.

Wij danken u vooraf voor uw geste.

De bibliothecaresse,
Mevr. Van Geluwe-Eggermont A.

IN MEMORIAM

Op 27 april 1987 verliet ons in alle stilte : de Heer **Roger BRULLEZ**

Niemand had het gemerkt en het is pas weken later dat wij het eerder toevallig vernamen.

De Heer Brullez was in 1971 één van de 9 stichters van onze Kring. Hij stond altijd direct klaar als er materieel werk moest verricht worden.

Wij zullen nog vaak aan hem denken.

VORIGE JAARGANGEN VAN 'GHENDTSCHÉ TYDINGHEN'

Nog verkrijgbaar tot uitputting van de voorraad

Jaargang 1973	nrs 11-12	
1976	nrs 2-3-4-5-6	
1977	nrs 2-3-4-5-6	+ volledige jaargangen
1978	Nihil	
1979	nrs 1-2-3-4-5	+ volledige jaargangen
1980	nrs 1-2-3-5	
1981	nrs 1-3-4-5-6	+ volledige jaargangen
1982	nrs 2-3-4-5-6	+ volledige jaargangen
1982	Register op de jaargangen van 1 tot 10 (speciaal nr.)	
1983	nrs 1-2-4-5-6	+ volledige jaargangen
1984	nrs 1-2	+ volledige jaargangen
1985	nrs 1-2-3-4-6	+ volledige jaargangen
1986	nrs 1-2-3-5-6	+ volledige jaargang

Prijs per afzonderlijk nummer 60 fr.

Prijs per volledige jaargang 300 fr.

Gentse stadstrams en -bussen (Lode HOSTE)

Prijs per boek : 250 fr. (lid) 350 fr. (niet-lid) + port 35 fr.

Tijdschrift en/of boek kunnen afgehaald worden elke zondag tussen 10 en 12 Uur in het Documentatiecentrum (behalve in juli en augustus en wettelijke feestdagen).

Portkosten bij betaling op postrekening

Tot 2 nrs. : 25 fr.

Tot 4 nrs. : 35 fr.

Tot 6 nrs. : 45 fr.

Verder per jaargang : 45 fr.

Nog verkrijgbare uitgaven :

- Plattegrond Gent 1641 uit 'Flandria Illustrata' 100 fr.

(1e uitgave door Hondius)

- Plattegrond Gent 1796 door Goethals 100 fr.

(identiek aan origineel)

Plattegronden dienen afgehaald te worden in het Documentatiecentrum (geen postverzending).

De Bibliothecaresse
Mevrouw Van Geluwe-Eggermont A.